

Junes Casenave-Harigile: "Emaztekiek pastoral bat emaitea nahi nuke"

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

ARGIA

01726

Euskalkiak eta batua

BAKOITZAK BERE LEKUA

Karmelo Landa

"Osagai estrategikoetan ez dago geldiunerik"

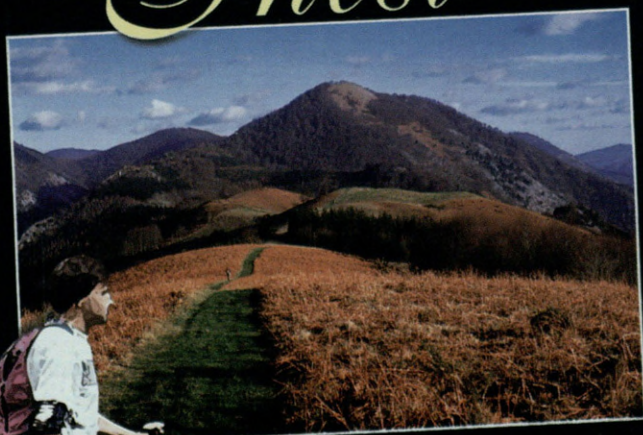

Haranetako zurrumbiloa atzean utzita

Euskal Herriko mendietan barna ihesi joateko aukera emango dizun liburua

*Euskal Herriko
mendietan barna*

Ihesi

ASIER AGIRRESAROBÉ

ARGIA
aisialdirako proposamenak

- 300 orrialde eta 50 ibilbide Euskal Herriko zazpi probintzietan.
- Paraje ezberdinak, ohiko ibilbide eta zidorretatik at.
- 400dik gora argazki eder.
- Argibide ugariz hornitutako mapa topografikoak.
- Ibilbide bakoitzaren kokapena, zailtasuna, denbora, luzera...
- Orokorrean ibilbideek abiapuntu eta amaiera bera dute, igoerako eta jaitsierako bide ezberdinekin.
- Testu guztiak banan-banan eguneratuak eta berraztertutak.

*Liburudendetan salgai
edo ARGIAra deituz*

ARGIA

aisialdirako proposamenak

Argazkia: Alberto Elozegi
Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Karmelo Landa: «Osagai estrategikoetan ez dago geldiunerik»

9

■ Euskararen osasuna: Batua versus euskalkia?

17

■ J. Casenave: «Emaztekiek nahi nuke pastoral bat emaita»

26

■ Lurraren zutabeak eraberritzeko plana

34

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Irakurleak mintzo	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrizketa: Karmelo Landa	
Xabier Letona	9

EKONOMIA

I+G: EAE puntan, Nafarroa eta Iparraldea gorantz	
Daniel Udalaiz, Mikel Asurmendi	12

EUSKARA

Euskararen osasuna: Batua versus euskalkia?	
Koldo Zuazo	17

GIZARTEA

Elkarrizketa: Junes Casaneve-Harigile	
Mikel Asurmendi	26

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	30
Gazte orkestra hasi da musika tresnak afinatzen	
Joxemi Saizar	32
Lurraren zutabeak eraberritzeko plana	
Estitxu Eizagirre	34
Euskal jazzlaririk internacionalena gurean	
Nagore Irazustabarrena	37

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	38
Agenda	41
Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratz	42
Bizia	45
Ihesi	46
Denborapasak	48

IRITZIAK

Politika: Ibon Arbulu	8
Azkena: Jose Inazio Ansorena	50

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen editorko laguntzaile:

[En la edición de esta publicación colabora:]

fundazioa
fundación

LASATZE KEINU BERRIAK...

BAKANTZETARA
GOAZ !!!

BAKANTZA ETA
BARKAZIOA BI
BAITIRA ORDEA...

... HEMENTXE
GAUZKAZU
IRAILEKOAN !!

ARTE
HORRETAN
UROS BIZI !!!

BAKANTZAK
ERE EZ
DU BAKANTZEA
EKARTZEN...

ERRAN BEZALA: ASISKO + XAMAR

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.
Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
 Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
 Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
 Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetzak: Olatz Korta, Edurne
 Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
 Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Iratxeko Monastegia 70, 3.
 ezkerre. 31011 Iruñea.

Tel.: 948 17 80 78. Faxa: 948 17 80 77.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.000 pezeta.

Ipar Euskal Herria...717 libera.

Espainia...15.000 pezeta.

Beste atzerriak...19.300 pezeta.

Airez...30.225 pezeta.

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Ametzagaiña Taldeko partaidea da

Aleman beherea

ARGIAko erredakziokide agurgarriak:
 Nahiz eta era pasiboan euskaraz ongi da-
 kidan, ez naiz gauza akatsik gabeko gutu-
 nik idazteko. Mesedez onar ezazue, beraz,
 idatzi hau esperantoz.

(Oharra: Aitor Aranek egin du esperantoz
 iritsitako testu honen itzulpena).

Uztailaren 11ko ARGIA-n agertu den
 Babelgo madarikazioa izeneko artikulua
 interesgarriari heldu nahi diot honenbes-
 tez. Esperantoaren balioaz ez zalantzarik
 izan: hizkuntzak bikain funtzionatzen du
 erabilera guztietan eta —ikusten duzuen
 bezala— niri oraintxe pertsonalki zubi
 egoki gertatzen ari zait neure ama hizkun-
 tza nederlandaren eta euskararen artean.
 Nire komentarioa nederlandari buruzkoa
 da, hain zuzen. Europar Batasuneko hiz-
 kuntzen artean aleman beherea aipatu du-
 zue eta, parentesi artean, nederlandera,
 hizkuntza berarentzako bi izen balira beza-
 la. Erdi Arora arte egiaz egon zen hizkuntz
 jarraipena Flandriako iparraldeko lauta-
 detan barrena estatu baltiarretaraino, no-
 labait aldera litekeena Bizkaitik Zuberoa-
 rainoko hizkuntz jarraipenarekin. Hiz-
 kuntza horien izena aleman behereak zen,
 beren kokapen geografikoagatik. Gaur
 egungo estatuak sortzean hizkuntza horie-
 tako bat, mendebaldeko itsasaldekoa, es-
 tatu hizkuntza mailara eraman zuten: ne-
 derlandera zen. Alderantziz, lurralde ger-
 maniarretan aleman behereak izeneko hiz-
 kuntzek aleman garaiei aurka galdu zuten,
 azken hauek beren aldetik nazio hizkuntza

izateko bidea egin zutela. Hor, bada, ale-
 man beherea dialekto bihurtu zen testuin-
 guru politiko berria: gaur egungo aleman
 beherea izaki.

Aleman beherea eta aleman garaia ter-
 minoak erabili dituzuen moduan, alemana-
 ren bi forma egon daitezkeela pentsa liteke
 eta hori oker handia da. Nederlandera eta
 alemana linguistikoki hizkuntza bereziak
 dira duela gutxienez mila urtetik hona
 (mendebaldeko hizkuntz talde germania-
 rretik bereizita garatu zirenetik), eta poli-
 tikoki duela lauhun urte baino gehiagotik
 hona.

Nire zehazpena adierazi ondoren, zorio-
 nak eman nahi dizkizuet zuen aldizkari zi-
 nez interesgarriagatik. Agur bero bat.

WIM JANSEN

NOORDWIJK (HOLANDA)

Oharra: Goza ezazu ale honekin, lau astez
 eskuarte izango duzuna eta. Mundua be-
 ra oporretan dago! Informazio uholdean
 hilabeteko parentesia ireki, eta irailaren
 5ean itzuliko gara, zuri ere munduan ger-
 tatzen denarekiko jakinmina sortzen zai-
 zunean.

Hiruko Txikian

TERRASSA

Kataluniako Bartzelona ondoko
 herriak salatu berri du erdaraz:
 ¡No queremos putos moros aquí!
 Eta oihal industriari eta bere futbol taldeak
 ezagutarazi zigun herrian, mundu bat era-
 kutsi digu telebistak. Bere alboan emi-
 granterik nahi ez duen mundua hain zuzen.
 Eta harrigarriena, bere garaian Estatu Es-
 painoleko hegoaldetik bizibide xerka ber-
 taratutako ondorengo protagonismoa
 ikustea da. Ongihartuak bertakotu ondoan,
 orain ez diete besteei euren gurasoek izan-
 dakoa onhartzten. Bertakotzearen aukera
 alegia. Terrassako lagunari telefonoz ho-
 tsegin, eta telebistaz ikasitakoa espektaku-

loaren kulturaren adierazpen garbitzat
 hartzeko esan dit. Izugarrikeriaren logikak
 agindu omen du honetan ere. Gertakizun
 hauek, aspalditik errotzen ari zen magrebi
 batzuekiko makurraldi zenbaiten bueltan
 eta Herriko Etxeak aski bazterreraturiko
 auzo batean kokatu behar omen ditugu.
 Langabezia handia daukan inguruneak ez
 die langabetu berriei toki egin nahi izan,
 banatzeko leudekeen apurkak jada bere
 jabeak bai baititu. Miseriak eta guzti.
 Udaletxeak aurrerantzean ainbanatuko
 dizkienak ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

T E R M O

TXANPONA

SOLDATA IRABAZI

Denbora luzeegia darabagu politikariek agintzen dizkiguten ongizatearen handitzea, marjinazioaren deusezteia eta ahulmentzat dirulaguntzen hobetzea bezalako promesak entzunez. Hitz egiten hainbat hilabete daramate. Lanean hastekoak zirenean, oporrak iritsi dira. Utz ditzagun atseden hartzen. Haiek hainbeste entzuteak ere nekatzen du! Abuztuaren ostean, hilabetetan agindutakoa betetzeko ordua iritsiko da. Jendeaurrean aipatu ez dutena beraien soldatak dira, hauek handitu beharreko uneetan ezik. Euskal kargu publikoek urteko 6 milioi pezeta (24.000 libera) gordinetatik behera jaisten ez diren soldatak dituzte, eta 12tik gorakoak lehendakariak eta hainbat diputatu eta alkatek. Politikari batek berak ere ez du soldaten txikitzea proposatu. Administrazioak zorrotasun etsenplu emateko. Gauzak honela, «zerbitzari publiko»ek beraien soldataren merezidun izan daitezen garaia iritsi da. Eska dakiekeen gutxiena beraien hitza bete eta betearaztea da. Horretarako, hain ondo ordaintzen zaienez, euren ahalegin handiena eta denbora luzeena eskaini dezatela. Beraien soldata irabaz dezatela!

◆ DANIEL UDALAITZ

BARTZELONAKO ADIERAZPENA

DUELA urtebete indartsu abiatu zen Bartzelonako Adierazpena, CiUk, EAJk eta BNGk bultzatutakoa. Estatu multinazionala eta konfederazioaren aipamenek «Espainia bakar eta batua» bazterrak astindu zituzten orduan, buruzagi sozialista batzuek «Meridako Adierazpen» espainiarzalea bultzatzeraino. Baina has-tapen sendo haren ondoren, eta batez ere Euskal Herrian piztu zen prozesuaren ondoren, lotan geratu da Bartzelonako Adierazpena. Zenbait lan, dena den, pentsatutakoa baino aurreratuago dago, esate batera, Xose Estevez Euskal Herrian bizi den historialari galiziarra Galeuskari buruz prestatzen ari den liburua. Horrez gain, martxoko Espainiako balizko hauteskunde orokorren ondoren, Bartzelonako Adierazpenak bultzada berria ezagutuko ei du.

EA-REN ATAKA GAIZTOA

INAXIO Oliveriren dimisioak ataka gorrian jarri du Eusko Alkartasuna. Ezagunak ziren, modu sinple baten esanda, EAko Gipuzkoa eta Bizkaiko sektoreen arteko desberdintasunak. Asko entzun da Carlos Garaikoetxeak eta Rafa Larreina, besteak beste, bi sektoreen artean egin duten bitartekari lanaz. «Alderdiak heriotz zauria du» ere entzun izan zaio buruzagiren bati, barriketaldi pribatu batean. Baina, eta are gutxiago azaroako kongresuaren atarian, inork gutxi espero zuen

■ Oliveri, Garaikoetxea eta Larreina.

LANDER GARRO

halako dimisiorik. Xabier Arzalluzek esan zuen EAren krisiak ez diola mesederik egiten abertzaletasunari. Ezker abertzalean arduratuago daude oraindik, Euskal Herriak bizi duen prozesuan EAJri presio egiteko bidekide izan baitaiteke EA.

LEGEbiltzarREKO BIRMOLDAKETA

EUSKO Legebiltzarren osagarri izango den eraikuntzaren birmoldaketa lanek, Legebiltzarra eta Gasteizko Udalaren arteko tira-bira sortu dute. Birmoldaketa lanetan katalogatutako fatxada bota zuen Eusko Legebiltzarra eta Gasteizko Udalak lanak geldiarazteko agindua luzatu zuen. Legebiltzarra ez zuen jaramonik egin eta fatxada botatzearena nahigabe izan zela ihardetsi zuen. Alfonso Alonso Gasteizko alkateak ez du udaltzaingoa bidali Legebiltzarrera baina Legebiltzarren jarrera kritikatu du, eredugarria ez dela esanez. Gehiago aztertu beharko litzateke

B A H E A

- Yolanda Barcina, Iruñeko alkatea: «Hiri bat ezagutzea eta maitatzea da garrantzitsuenak, naiz nafarra baina euskal gen asko ditut. Nire aitaita-osaba Aita Barandiaran zen».
- Jose Maria Setien Gotzaia HBko Mahai Nazionalaren kaleratzeaz: «Gaizki egin zena zuzentzea ona da».
- «Gauza bat da epaiak zigorraren proportzioari buruz diona, baina begibistakoa da talde armatuarekiko kolaborazioa egon egon zela», dio Jaime Mayor Oreja Barne Ministroak.

E T R O A

gertatutakoa baina horrelakoak Araban ugaldutako direla suma liteke.

TORTURAREKIKO GOGORTASUNA

1992-KO urtarrilaren 29an Manuel Sanchez, Jose Maria de las Cuevas eta Antonio Lozano guardia zibilek Kepa Urta torturatu zuten; horretatik, 1997an, Bizkaiko Auzitegiak lau urteko kartzela zigorra jarri eta sei urteko beren lanerako gaitasun gabe utzi zituen. Guardia zibilek, ordea, ez zuten gartzelarik zapaldu, Auzitegi Gorenak zigorra urtebeterra jaitsi baitzien. Gaitasungabetasuna bai, sei urtetan mantendu zien. Hilaren 16an, ordea, Espainiako Gobernu Ministro Kontseiluak kartzela zigorra indultatu zien eta sei urteko gaitasungabetasuna, hilabete eta egun batean utzi zien, bestela Guardia Zibiletik egotzi behar zituzten eta. Torturarekiko tinkotasuna agerikoa da.

POZAK ETA HASERREAK

Poza kaleratu direnengan eta haien hurbilekoengan. Poza ezker abertzalean eta alderdi abertzaleetan. Poza sektore aurrerakoiaren eta poza Euskal Herrian bizi den prozesu politikoa aurrera ateratzeko ahaleginean ari diren guztiengan. «Begirunez hartzen dut epaia» ohikoaren ostean, ordea, haserre ezin ezkutatu ari direnak ere mordoxka dira: Espainiako Gobernu eta Auzitegi Gorena zeresanik ez; komunikabide garrantzitsuenak ere bai, baita Euskal Herriko batzuk ere; bikain neurtutako editorialetako lerro artean ondo soma zitekeen haserre. «Egin auziak» oraindik ez du epairik, gauzak geldo doaz apropos, baina, hori bai, kontu handiagoa izango dute.

POSTFRANKISMOAREN ADIERAZLE

LEGE BILTZARREKO hitzaldian, Sanz Lehendakariak argi utzi du datozen urteetarako aurreikusten duena: aurreko urteetan egin izan duena gehi Euskararen Legea murriztea, «diskriminatzailea» baita. Jai dute bake mahaiek, «biolentzian ari direnekin» ezin baita hitz egin.

■ Guardia Zibilaren itzala handia da Espainian.

■ J. Mayor Oreja.

IZPIAK

Jaime Mayor Oreja Espainiako Barne Ministroa eta Francisco Alvarez Cascos Espainiako Gobernu Lehendakariordearen arteko desberdintasunak agerian geratu dira berriro. Lehenak PP, PSOE eta EAJ nahi ditu bake prozesua aurrera eramateko. Bigarrenak, ordea, prozesuaren ardatzean popular eta jeltzaleak egotearen alde agertu da. Jeltzaleek argi azaldu dute Lehendakariordearen aldeko jarrera. Xabier Azalluzek jakinarazi duenez, datorren urtarrian EAJk egingo duen Asanblea Nazionalan, alderdiaren lehendakariordeak ordezkoa ateratzea gustatuko litzaioke. Horrela ez balitz, alderdiak estatutuak aldatu beharko lituzke, alderdiaren muga lehendakari kargurako zortzi urtekoa baita.

■ Xabier Arzalluz.

- Consuelo Fenollar, Gregorio Ordoñez ETAK hildako PPko buruzagi donostiarraren ama: «Jende horrek ez du merezi eman zaiena. (...) Familiarrak gara izorratu behar dugunok eta jende horrekin kalean topo egin behar dugunok»
- German Kortabarria, ELAko bozeramailea: «Kartzelaratzea ez zen sostengagarria, epai harekin berma eta eskubideak desagertu ziren gizarteko sektore batentzat».
- Extremadurako PSOEko Juan Carlos Rodriguez Ibarrek ez du gustuko epaia: «Badirudi lehenengo erabakia hartu dela eta gero erabakia justifikatzeko artikuluren bat bilatu dela».

DISEINUA

FOTOKONPOSAKETA

INPRESIOA

EDIZIO DIGITALA

BIDALKETA

antza

grafikagintza & komunikazioa

K A R M E L O L A N D A

Mahai Nazional biek Iruñean emandako prentsaurreko luzearen ondoren egindako elkarrizketa da. Irrifarrez eta txantxaz betetako berrogei mahaikide eta 50 komunikabidetik gora aurrez aurre. Beste sasoi eta musu batzuk ziren duela urte t'erdikoak.

“OSAGAI ESTRATEGIKOETAN EZ DAGO GELDIUNERIK”

Nola jarraitu izan dituzue espetxetik urte t'erdi honetan Euskal Herrian eman diren aldaketa guztiak?

Batetik, zehaztu behar da aldaketen hasiera horretan gu ere oraindik kanpoan gaudela. Horrez gain, espetxean guk ere prozesua oso gertutik jarraitu dugu eta parte hartu ere egin dugu. Esate batera, Basauriko espetxean hauteskundeetan EHren kanpaina egin genuen eta 78 boto lortu.

■ **Oraindik ez duzue ikusi Espainiako Auzitegi Konstituzionalaren epaia bai-
na kaleratu denarekin zein balorazio
egiten duzu?**

Epaiaeren lehenbiziko ezaugarria prozesua berarena da. Hau da, ikusi behar da lehenbizi zenbat denbora galdu den epaia eztabaidatzen hasi arte, ondoren eztabaidan ere zenbat denbora eman duten, egon diren filrazioak ere kontuan hartu behar dira eta, azkenik, horrek guztiak zer giro sortu duen. Epaia oso politikoa izan da eta helburu nagusi bat izan du: lehenago Auzitegi Gorenak egindako astakeria neurri-rik minimoan zuzentzea baina batez ere estaltzea. Epaia judiziala izan balitz, gaur egun hamaika puntutan ikusi beharko genuke Gorenaren epaiari buelta ematen diola, baina ez du hori egiten. Puntu bakarra aukeratu du eta gainera gorenarentzat konpromezu gutxien zuena.

■ **Ia hogeit hila bete espetxean. Zer ikasi du Karmelo Landak itzalpean?**

Lehenengo eta behin, Espainiako Est-
tutua zein neurritaraino dagoen prest as-
takeriak egiteko. Une gogorrak bizi izan
genituen gure espetxeratzearen aurreko
hilabeteetan eta une gogor horien adieraz-
garri gisa, Eugenio Aranburu, 'Txo', ma-

■ «Gorenaren astakeria zuzendu nahi izan da, baina batez ere estali».

MONICA DEL VALLE

MONICA DEL VALLE

■ «EAJ eta EArena txalogarria izan da baina jarrera sendoagoa eskatuko nieke».

haikidearen heriotza. Espetxeari dagokionez, denbora asko eman dut ikasketa teorikoan eta zuzenbideko lehen mailako hainbat materia atera ditut aurrera. Preso politiko eta sozialekin ere harreman handia izan dut, eta hauetako askori kartzela moduko erakunde baten aurrean defendatzeko, helegiteak eta horrelakoak egiten lagundu diet. Eta, azkenik, gertatzen ari den prozesu politiko-soziala jarraitzen ere denbora dexente eman dut. Kartzelan egotea gogorra bada ere, probetxugarria ere izan da.

■ Hasieran pentsatzen zena baino gutxiago agertu zarete publikora, iritzi artikulu, elkarrizketa eta abarrekin.

Guk ez genuen publikora ateratzeko asmorik. Espetxeratzen zaituztenean gizarretik alboratzea bilatzen dute eta neurri batean lortu egin dute. Komunikazioak oso zailak dira, hamar minutuko bi telefono dei astean eta gainera deia nori egin diozun justifikatuz... Komunikaziorako aukerak oso mugatuak daude. Hala ere, nik neuk izan nuen elkarrizketa bat ARGIA n bertan —asko kostata, hori bai— eta, besteak beste, «Egunkaria»-rako ere espetxeko urtebeteko egonaldiaren kronika bat egin nuen.

■ Hilabete hauetan guztietan, egun bizi

den prozesuari zuek ekin zeniotela esaten da leku askotatik, HBtik hasi eta Xabier Arzalluzenganaino. Zein momentutan utzi zenuten prozesua?

Prozesu hau ezker abertzalearen estrategia baten garapena izan da, eta estrategia horren barruan badira garrantzi handiko zenbait atal. Maila sindikalean, adibidez, hor dago ELA eta LABen akordioa, aspalditik datorrena; hor dago egungo maila po-

■ “Erru posible bat gainditu behar dugu: prozesua bere dimentsio instituzionalean bakarrik ikustearena”

litiko-instituzionalaren ezintasuna eta baliogabetasunaren konstatazioa, eta honen adierazle izan zen ELAk Gernikan egin zuen ekitaldi hura; gu kanpoan geundela gertatu zen Irlandako prozesuaren garapena, eta handik ere ekarri genituen zenbait irakaspen, praktikan jarri genituen zenbait alderdirekin bilerak eginez, besteak beste EAJrekin. Ondoren etorri dira Lizarra-Garaziko Akordioaren gauzatzea eta mamitza, eta ETaren su-etena.

■ Ia urtebete pasatu da Lizarra-Garaziko Akordioa gauzatu zenetik. Nola ikusi izan duzu bere garapena?

Baikortasun handiz. Sakonean, bi no-

rabide diseinatzeko dira hor, batetik ezker abertzaleak aspalditik aldarrikatzen zuen egungo marko-instituzionalaren porrota, eta bestetik, ezker abertzaleak aspalditik markatzen zuen bide estrategikoaren baieztapena gauzatzen da. Testuinguru horretan ematen dira Lizarra-Garazi eta ETaren su-etena. Gobernu espainiarra, hainbestetan ukatu ondoren, azkenean ETArekin hitz egiten ari dela ere onartu behar izan du.

■ Tartean, ezker abertzaleak emaitza onak lortu ditu bi hauteskundeetan. Goia jo da ala oraindik gorago egin liteke?

Hauteskunde hauetan arreta jarri behar da ezker abertzalearen emaitzetan. Baina irudi globalagoa ere izan behar da, alderdi abertzaleen emaitzak eta espainolistentan konparatuz. Argi ikusten

da Lizarra-Garaziko alderdiek gehiengo lortu dutela. Bestetik, PP eta PSOEn aldetik eraso gogorak izaten ari dira. Boto espainiarrean polarizazio eta kontzentrazio handia gertatzen ari da, esate batera, UP-Nrekin Nafarroan eta CDNren pentsura, eta PPrek sendotzea Araban UAren pentsura. Azken urteotako ezker abertzalearen progresioa ikusten da eta horrek aurrera jarraituko du.

Bestetik, ez dut dudarik PPrek nozazeko jarrera horrek PP bera ahulduko duela.

■ Nola ikusten duzu EAJ eta EAren jarrera?

Egia esan behar badizut jarrera sendoagoa ikusi nahiko genuke. Duda muddan ikusten ditugu. Dena den, azken urteotako jarrerarekin konparatuz, egia da jarrera aldaketa bat badagoela; Ajuria Eneako frontetik Lizarra-Garaziko Akordiora pasatzea ez da edonolako, txalogarria da eta oso kontuan hartzekoa. Alabaina, oraindik elementu koiunturalek garrantzi handia dute alderdi horiengan, esate baterako hauteskundearen emaitzek. Agian gutxiegi baloratzen dituzte sakonean garrantzi estrategikoagoak dituzten elementuak. Pertsonalki jarrera eta konpromezu irmoagoak eskatuko nieke EAJ, EA eta IU-EBri.

■ Datozen hilabeteotan HBk amaiera

emango dio Oldartzeneko ildo politikoari eta beste bati ekingo dio. Zeintzuk izan behar dute ezker abertzalearen datoen urteoteako ildo politikoaren nondik norakoak?

Ezker abertzalearen estrategia sendotu eta garatu egingo da. Ezker abertzaleak nazio eraikuntzaren garapenaren bidean jarraituko du. Oldartzenen planteamenduetan, eta aurreko garaietan asko garatu ez bazen ere, nazio eraikuntzarena garrantzi handikoa da. Orain, egoera politikoak posible egin duelako —aliantza politikoak eta abar— askoz gehiago garatu da. Lizarra-Garaziko Akordioak eta ETaren su-etenak bide horretan sakontzea ekarri dute eta irailetik aurrera gehiago sakonduko da. Erabat errefuxatuko nuke ezker abertzalean estrategia aldaketarik izan denik, ardatz nagusietan behintzat estrategia berberean sakontzen ari gara.

■ **Iazko irailetik hona gertakizunen jario batean bizi izan gara eta orain geldione batean gaudela dirudi. Bizi dugun prozesua arriskuan egon liteke?**

Geldiune hori bere dimentsio instituzionalean gertatzen ari da eta hor gainditu behar dugu erru posible bat, prozesua bere dimentsio instituzionalean bakarrik neurtzearena. Diputazioetako aliantza politikoetan bada geldione txiki bat, edo hauteskundeen ondoren zenbait zuzendaritza politikoetan gertatzen ari diren du-da-mudak, EAn bereziki eta beste neurri batean EAJn.

■ **Baina ez hori bakarrik, ikuspegi estrategikoagoa duen udalerrien biltzarra uztaillean zen eratzekoa, eta orain gutxienez irailera itxaron beharko da.**

EA-KO BAT HB-KO ZUZENDARITZAN

*EHUko kazetaritza fakultatean
euskara eta literatura irakasle eta orain
zuzenbideko lehen mailako ikasle.
Bizkaiko Ea herrian jaiotakoa. Txema
Montero ordezkatu zuen eurodiputatu
lanetan eta sei urte pasatu zituen
Europar harat-honat. HBko
bozeramaile zen lehen eta kaleratu
ondoren ere hala da, udazkenean
HBren zuzendaritza kontuak nola
geratzen diren argitu arte behintzat.*

Bai, baina geldioneak batez ere nik aipatutako elementu horiei eragiten die. Bestetik, Arabako Diputazioa eta Gasteizko alkatetza galdu dira baina fenomeno horiek gairak gindimentsionatu egin dira. Ez dut uste osagai estrategikoetan geldionerik dagoenik. Oraingoz behintzat, ez dut arriskurik ikusten.

■ **Ez al da gertatzen, beharbada, EAJk ez dituela EHk bezain argi ikusten gau-**

■ **“Ezker abertzalean ez da estrategia aldaketarik izan, ardatz nagusietan estrategia berean sakontzen ari gara”**

zak?

Hori berari galdetu beharko zaio baina nik uste dut ezetz. Kartzelatik atera berria naiz eta nire mugak ditut horren balorazioan baina ez dut uste. Gainera, ez da nire ustea bakarrik, EAJko buruzagi batzuk ere

—Joseba Egibarrek, adibidez— esaten ari dira nik diodan hau; alegia, hartu den norabide estrategikoa oso sakona dela halako elementu koinatural batzuegatik desbidera dadin. Hori bai, lehen esan dudana bezala, bide honetan gehiago sakontzea eskatuko nieke.

■ **Zuek atera zarete baina Espainia eta Frantziako espetxeetan oraindik ehundaka euskal preso geratzen da. Zer estrategia jarraitu behar da hauek kaleratzeko?**

Arazo hori batez ere euskal gizartearen ardurapean dago gauegun. Presoak egin ditzake gauzak barruan eta egiten ditu —txapeoak, gose grebak, protestaldiak...—. Guk geuk ere egin ditugu kontzentrazioak espetxe barruan, presoak Euskal Herriratzea

eskatuz; baina presoak egin dezakeena mugatua da eta mugitu behar dena gizartea da. Zer egin behar den? Espainiar Estatua-ren jarrera aldarazi. Zentzu kritiko eta autokritikoan diot, egiten ari garena baino askoz gehiago egin behar dugu. Konpromezu maila igo egin behar dugu. Euskal gizarteak presoak Euskal Herrira ekartzea eskatua du aspalditik, gaixoak eta hiru laurdenak beteta dituztenak kaleratzea eta abar. Espainiar gobernuak, ordea, ez die jaramonik egiten eskakizun horiei. Nola gainditu behar den hori? Guztion aldetik konpromezu maila handituz.

■ **Orain oporrak?**

Bai, egun batzuk behintzat hartuko ditugu. Lehenengo omendaldiak, elkarrizketak, bilerak eta abarrekoak pasatu behar ditugu baina datorren astetik aurrera hartuko ditugu oporrak ●

◆ XABIER LETONA

BILINTX MEGADENDA

IGANDE ETA JAIEGUNETAN ZABALIK

Fermin kalbeton, 21 • Tel.: 42 00 80 / 42 02 24 • Faxe: 42 23 63 • 20003 DONOSTIA
Fermin kalbeton, 30 • Tel: 42 26 96 • 20003 DONOSTIA
Republica Argentina, 4 • Tel: 62 68 17 • Faxe: 62 68 17 • 20300 IRUN
Arostegieta, z/g. • Tel: 67 35 33 • Faxe: 67 35 00 • 20400 TOLOSA
Ibargarai, 12 • Tel: 76 40 50 • Faxe: 76 40 50 • 20570 BERGARA

Euskal Autonomia Erkidegoa Europarekin bat egiteko bidean da Ikerketa eta Garapenean. Aldiz, Nafarroa oso urrun dabil helburu horretatik, nahiz eta xede horretarako aurrekontuak gehitzen ari den. Iparraldean, aurrerapen garrantzitsua egiten ari dira arlo horretan.

I+G: EAE PUNTAN, NAFARROA ETA IPARRALDEA GORANTZ

JOSEBA OLALDE

■ Arabako Teknologia Elkartegian hainbat enpresa biltzen da.

Ikerketa eta garapenak, I+G-k, geroz eta garrantzi handiagoa du Hego Euskal Herrian. EAEn eta Nafarroan burutzen ari diren teknologi planek eta esparru honi eskaintzen zaizkion aurrekontu zati gero eta handiagoek garbi erakusten dute gure enpresen lehia-kortasunari eusteko giltzarri direla. Aurrekontu mailan, EAE eta Nafarroako gobernuen artean ezberdintasun handiak egon arren, onartu beharra dago biak ari direla ahalgin garrantzitsu bat egiten I+G indartzeko. Iparraldean, bestalde, eremu honetan zenbat inbertitzen den jakitea zaila bada ere, hasiak dira pauso zenbait ematen, Izarbel teknogunea kasu.

EAEn I+G arloko gastua Barne Produktu Gordinaren (BPG) % 1,23koa zen 1997an, Espainiakoa baino % 40 handia-

goa, eta gainean dugun mendearen lehen urteetarako Europarekin bateratzeko asmoa du arlo horretan. Nafarroa, bestalde, une honetan BPGren % 0,90 ari da inbertitzen, hau ere Espainiako batez bestekotik gora. Bere teknologi plan berriarekin % 1,6

■ EAEn I+G arloko gastua Europako batez bestekoaren azpitik dago, baina Espainiakoa baino handiagoa da

lortzeko asmoa du 2003an, gaur egungo inbertsioa bikoiztuz.

EAE BIGARRENA. Gaur egun, EAE bigarren lekuan dago Espainian I+G arloan inbertitzen dutenen artean. BPGren %1,23arekin, erraz gaingitzen du Espainiako batez bestekoa (% 0,87, duela bi ur-

teko datu ofizialen arabera). Garrantzitsuena zera da, I+G arloko gastuaren % 71 EAEko euskal enpresek egin zutela, eta horrek garbi erakusten du EAEko hiru herrialde historikoetan ikerketa eta garapenean dagoen oinarri sendoa. Finantzaketari dagokionez, EAE finantzaketa pribatu handieneko herrialdeen artean dago (% 59,9). Alemania eta Estatu Batuen pare dago, eta Europako batez bestekoaren (% 45,5) gainetik.

BPGri dagokionez, EAEn I+Gko inbertsioa Europako batez bestekoaren (BPGren % 1,8) azpitik dago. Kopuru hori, noski, nahiko urrun dago Estatu Batuetan eta Japonian inbertitzen dutenetik (BPGren % 2,6 eta % 2,8, hurrenez hurren). Baina EAEko Gobernuak abian jarri asmo dituen teknologi planekin, I+Gean Europarekin bateratzeko benetako prozesu bat aurreikusten da. Eusko Jaurlaritzako Industria sailburu Josu Jon Imazek hitzetan, «herrialde aurreratuenekiko, erdibideko postu batean kokatu gara, eta hurrengo planean Europako I+Gko gastuarekin bat egitera iritsi nahi dugu».

EAEko Gobernuaren zientzia eta teknologiako plan ezberdinek teknologi esparru berri bat sortzen lagundu dute azken urteotan. 1997-2000rako azken planak ikertzaile eta teknikari adituen prestaketa bultzatu nahi du, industrian barnera daitezen ahaleginduz. Planak 112.300 milioi pezetako (4.492 milioi libera) aurrekontua du aipatu epealdirako, eta horietatik 56.000 milioi pezeta baino zertxobait gehiago sektore pribaturako izango dira.

Teknologiako Euskal Sareak, Saretek-ek, lan garrantzitsua bete du berrikuntza bultzatzearen alde. Sare hori honako hauek osatzen dute: zortzi teknogune hori-

ALBERTO ELZOSGI

■ EAEko hiru teknologia elkartegiek (argazkian Zamudio eta Miramongoa) 115.000 milioi pezeta inguruko fakturazioa dute.

zontalek, Europako bi teknogunek, lau teknogune sektorialek, enpresetako zazpi I+G unitatek, hiru laborategik, ikerketarako bi erakunde publikok, berrikuntzarako zazpi bitarteko elkartek eta EAEko lau unibertsitateek.

Teknologiako Euskal Sarea erreferentzia bat da gaur egun Europa hegoaldean, eta datuek hala egiaztatzen dute: 1998an, unibertsitateak kontuan hartu gabe, gune guztien artean 16.424 milioi pezetako fakturazioa izan zen, 3.000 milioi pezetatik gorako inbertsioak egin ziren eta ikerketa lanetan 2.004 langile eta 433 bekadun aritu ziren.

Ez da ahalegin makala izan EAEk egin behar izan duena maila hori lortzeko. Eusko Jaurlaritzako Teknologia eta Berrikuntza zuzendari Joseba Jauregizarren arabera, «Euskal Autonomia Erkidegoak bere zientzia eta teknologia sistema propioa eratu behar izan du. 70eko hamarkada bukaera arte Euskal Herrian ez zegoen ikerketarako gune publikorik eta Estatu mailan, berriz, 105 zeuden. I+Gean inbertitzen zena EAEn (BPGren % 0,07 1977an) oso gutxi zen Estatuan inbertitzen zenarekin alderatuta (% 0,3)».

Alabaina, zuzendari berak dioenez, «Euskadin euskal enpresak jabetuak dira I+Gean egiten den inbertsioa funtsezko eragile estrategikoa dela merkatu globallean behar den lehiakortasun maila lortu ahal izateko. Halaber, I+Gean European inbertitzen denaren batez bestekoaren pare jartzekotan gaude. Horrela, Zientzia, Teknologia eta Berrikuntza Plan berriaren

ikuspegitik, 2004. urterako % 1,8ko gastua izatea aurreikusten da».

EAE-N I+G TALDERIK HANDIENA.

EAEko teknoguneeen zeregina herriaren ekonomi eta gizarte garapenean laguntzea da, eta horretarako teknologiaren erabilera babesten, bultzatzen eta errazten ahalegintzen dira, beti ere lehiakortasun tresna gisa harturik. Gaur egun, teknogune horiek Espainiako ikerketa talderik garrantzitsuen osatzen dute, eta erreferentzi garrantzitsu bihurtu dira European ere. Teknoguneeek enpresekin, kontratu bidez, egin dituzten ikerketa lanek 3.800 milioi pezetako kostua izan zuten 1997an eta 3.900 milioi pezetakoa 1998an.

■ Nafarroako administrazioaren asmoa bertako multinazionalak ere ikerketa lanak burutzea da

Bestalde, EAEko teknoguneeek 166 proiektutan eskuhartu zuten 1997an, 1.000 milioi pezetako itzultze ekonomikoa eraginez. Iaz 219 proiektutan eskuhartu zuten, 1.200 milioi pezeta inguruko itzultze ekonomikoa sortuz. Ikerketa proiektuetan izandako partehartzeak —enpresen kontratupean— eta Europako programa markoetan izandako presentziak «ondorioztatzen du euskal teknologia guneak direla Estatu talde handiena ikerketa aplikatua», Josu Jon Imazen iritziz. «European presentzia handiena duten Estatu 15 enpresen artean Euskadiko bost teknologia gune azaltzen dira».

Garrantzi berezia dute baita ere, Gasteizen, Donostian eta Bilbon dauden EAEko hiru teknologia elkartegiek. Hauen barruan 132 enpresa biltzen dira eta 115.000 milioi pezeta inguruko fakturazioa dute, goi mailako kualifikazioa duten 5.000 langilerekin (% 60 goi mailako tituludunak) eta I+Gean lan handia eginez.

NAFARROAK 2003-RAKO BIKOIZTU NAHI DU I+G-KO INBERTSIOA.

Ikerketa eta garapena, orain artean, ez dira garaiek eskatzen zutenaren arabera joan Nafarroan. Badirudi, aurrerantzean, arlo horrek indar berri bat hartuko duela aurrekontuen aldetik. Enpresa txiki eta ertainak ez zeuden behar bezain jabeturik, eta multinazionalen lantokietako ikerketa maila urria izan da. Horrek eragin du Nafarroak BPGren % 0,9 besterik ez inbertitzea I+Gean. Kopuru hori Espainiako batez bestekoaren gainetik dago, baina EAEREkin (% 1,23) edo Europako beste herrialde batzuekin alderatuz gero, oso behean gertatzen da.

Nafarroako Gobernuak berriki onartu duen eta 2000-2003 urte bitartean garatuko den teknologia plan berriaren arabera, aurrez adierazitako ehuneko hori % 1,6raino igozea aurreikusten da. Administrazio, unibertsitate, enpresa txiki eta ertain eta multinazionalen arteko lankidetzatik jaio den proposamen horrek 20.000 milioi pezetako inbertsioa eskatzen du. Bere finantzaketan ekimen pribatuak ere eskuhartuko du, Nafarroako Gobernuak Industria, Merkataritza eta Turismo kontseilari

izan den Ramon Bultók iragarri duenez. Beraz, aurreikusten den inbertsio horrek bikoiztu egingo du orain arte Nafarroan I+Gean inbertitzen zen kopurua.

Bultók dioenez, Nafarroako plan berriak hainbat ideia hartzen ditu kontuan: enpresa txiki eta ertainak berrikuntzak txertatzearen premiaz jabearaztea, teknoguneak eta ingeniariak enpresak behar dituzten baliabideez hornitzea eta ikerketa sarituko duen arautegia garatzearen kome-nigarritasuna.

Jarduera honen arabera, Nafarroako ekonomian guztiz funtsezkoak diren sektoreetan I+G indartzearen alde jokatu da. Automozioan —herrialdearen esportazioen erdia baino gehiago biltzen du— edo nekazaritzako elikagaie-tan, esaterako. Bestalde, etorkizun handiko teknologiak bultzatu nahi dira, hala nola, energia berriztagarriak —Nafarroak Espainian jarri-tako energia eolikoaren % 28,5 du—, bio-medikuntza, informatika edo telekomuni-kazioak. Lanbide Heziketa ere teknologiaz hornitu nahi da, eta berrikuntza elkartegi bat ere sortzekotan dira.

Nafarroako administrazioaren asmoa herrialde honetarako multinazionalak ere ikerketa lanak egin ditzaten da. Hori, gaur egun, bideragarria da informazio arloko teknologiarik esker. Enpresa handien ikerketa eta garapen guneek etengabeko labo-rategi bihurtzeko aukera dute, munduko

edozein lekutan dituzten filialetako tekno-logi laborategiekin denbora errealean lo-turik egon daitezkeelako.

I+G IPARRALDEAN. Euskal Autono-mia Erkidegoan edo Nafarroan ez bezala, Iparraldean ezin dugu zehatz-mehatz I+G delakoari buruzko datuez ezer esan. Ez termino berdinetan behintzat. Arrazoa, batetik, frantses estatuan gaudelako, eta bestetik, Iparraldeak ez duelako izate juri-diko-politikorik, eta ondorioz, ez erakunde ekonomiko espezifikorik ere.

Gaur gaurkotz, Iparraldean dagoen be-hatoki ekonomiko bakarra Baionako Mer-katal Ganbara (Chambre de Commerce et

Iparraldean hiru dira ikerketa eta garapen planak burutzeko enpresek eskura dauzkaten baliabideak

d'Industrie) da. Berau, ordea, Akitania (Erregioa) eta Pirinio Atlantiarreko (De-partamendua) bi Kontseilu Nagusiek mar-katzen dituzten norabide ekonomikoen arabera kudeatua da.

Frantziako finantz sistema, sistema po-litikoa legez, oso da zentralizaturik; Pari-sen hots. Erregio eta Departamenduen bi-dez kudeatzen diren enpresak edo erakun-deak, beren ekonomiak bideratzeko, Pari-seko estamenduetatik pasa behar dute ezinbestean. Hala ere, Iparraldean aldagai

ekonomiko batzuk ere erabiltzen dira, bai ekoizpen mailan bai ikerketa alorrean.

Esandako honegatik guztiagatik, Ipa-rraldean ikerketa eta garapenean zenbat inbertitzen den jakitea zaila da. Ikerketa alor pribatu nahiz publikoan burutzen da edonola ere. Esaterako, Hegoaldean ba-daude Ikerlan edo Tekniker bezalako gu-neak, eta Iparraldean hasia da antzeko zer-bait ere bideratzen.

Horietaiko bat Izarbel teknogunea da. Berean informatika, elektronika, elektro-mekanika nahiz industriari buruzko iker-keta inportanteenak garatzen dira. Nahiz ez den ikerketa eta garapenerako gune bat be-rariaz, bera da Iparraldean baliabide tekno-logiko eta industrialak garatzeko gune berria.

Ekonomia ez da garatzen in-dustria alorrean soilik, jakina. Arrantza eta laborantza alorrean eta gai beraiei loturiko ekoizpenaz

arduratzan diren sektoreetan ari diren en-presek ere ikerketak garatzen dituzte era autonomo batez. Donepaleuko Lur-Berri enpresak urteko aurrekontuaren zati handi bat ikerkekuntzara zuzentzen du. Bestalde, Senpere herrian INDRA (Institut Nationa-le de la Recherche Agronomique) institu-tua dago, Frantzia mailan funtzionatzen duen institutuaren adarra; orain hamabost urte Iparralderako eratua.

Ikerketa garatzen den lekune hauetaz gain, enpresa bakoitzak bere premien ara-berako ikerketa planak garatzen ditu, eta horretarako hiru dira Iparraldean baliabideak. AN-VAR (Agence Nationale pour la Valorisation de la Recherche deitua garai batean) Berrikun-tzarako Agentziara (edo Agence de l'Innovation) jo beharra dago; Bordelen eta Pauen ditu egoitzak agentzia honek. Bestalde, Euro-patik datozen diru publikoekin FEDER plana garatzen ari da egun. Erregioako prefetak kudea-tzen ditu diru publiko hauek. Ba-dago, azkenik, enpresek ikerketa eta garapenerako baliatzen duten beste diru iturri bat, *Incitation fiscale* deiturikoa. Enpresek iker-keta alorrean beren aurrekontua-ren parte bat inbertitzen badute, Estatuak beren zergen ordainki-zuna tipitzen die ●

◆ DANIEL UDALAITZ
◆ MIKEL ASURMENDI

■ Nahiz ez den Iparraldean ikerketa eta garapenerako gune bat berariaz, Izarbel teknogunea da baliabide teknologiko eta industrialak garatzeko gune berria.

ALBERTO ELOSEGI

Ametzagaiña I+G

*(Eusko Jaurlaritzako Teknologiaren Euskal Sarean
onartutako agentea)*

HIZKUNTZAREN PROZESAKETARAKO TEKNOLOGIA

- Hizkuntzaren esanahia ordenadore bidez ulertzeari zuzenduta
- Azterketa morfologikoa eta lematizazioa
- Azterketa sintaktikoa
- Esanahiaren araberako hurbiltasuna
- Hizkuntzen arteko baliokidetzak

BASE DOKUMENTALEN KUDEAKETARAKO SISTEMA (KAPSULA)

- Indexadorea eta bilatzailea
- Aldizkariak *on-line* argitaratzeko aplikazioa
- Internet-eko robota
- Word, Acrobat, Quark eta Director-erako *plug-in*ak

ZIRKUITU IBILBIDEA, 1-2 PABILOIAK 20160 LASARTE-ORIA (GIPUZKOA)

TEL.: 943 37 18 49 - FAXA: 943 37 27 72

WEB: www.ametza.com - POSTA ELEKTRONIKOA: kapsula@ametza.com

ARGIA, Harpidetza Saila: Zirkuitu Ibilbidea, 15. pabil. 20160 Lasarte-Oria (Gipuzkoa) • Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 • posta-e: harpide@argia.com • www.argia.com

BATUA VERSUS EUSKALKIA?

Euskara batuak 30 urte egin dituen honetan, euskara batua eta euskalkien inguruko hausnarketa egin nahi izan du Koldo Zuazok. Euskara batuak hutsune ugari bete ditu urte hauetan zehar eta dagoeneko ez dugu erdarara jo behar nahi duguna adierazteko. 30 urte hauetan akats batzuk somatu ditu euskara batua erabiltzeko orduan. Batetik urrutiko intxaurren lilura deitu duena, hau da norberarena utzi eta hizkera arrotz batean aritzea, eta bestetik eskolako euskararen lilura deitu duena, jatorrizko hizkuntza alde batera utzi eta eskolakoa hartzea. Hala ere, euskalkiek eta euskara batuak badute beren eremua. Euskalkia erabiltzeko lau arlo zehazten ditu Koldo Zuazok: Aisialdia, Irakaskuntza, Herri hedabideak eta Administrazioa, batez ere udal eta foru esparruetan.

■ Azkue zuzendari dela, Euskaltzaindiaren bilera bat Gernikan.

Hogeita hamar urte luze egin berri ditu euskara batuak, eta gogoeta bat plazaratzeko erabili nahiko nuke urtemuga hau. Hasteko, esango dut, gauza bitan behinik behin, euskaldunik gehienok batera samar gatozela:

- ✓ Euskara batua ezinbesteko tresna dugula.
- ✓ Euskara batua erdialdeko euskalkian eraiki izana erabaki zuzena izan zela.

Ostera, euskara batu hori erabiltzeko moduek banatzen gaituzte euskaldunok sarri, eta horretan ere iritziak bateratzeko garaia badela iruditzen zait. Esan dezadan aurrera baino lehen, 1960ko hamarkada hartan batez ere hutsune nagusi bi bete nahi izan zirela euskara batuaren bidez:

- ✓ Leku urrunetako euskaldunek bata bestearekin euskaraz ulertu ahal izatea.
- ✓ Gairik jasoena ere euskaraz erabili ahal izatea.

■ 1968an, Euskaltzaindiaren Biltzarra, Arantzazun.

■ Irakaskuntzan euskalkitik baturako bidea progresiboki egin beharko litzateke.

Euskara batua bultzatzeko beste arrazoi batzuk ere baziren, jakina, baina hauexek biok ziren zuzen-zuzenean hizkuntzari berari zegozkionak.

Eta hogeita hamar urteko ibilbideak euskara batuak hutsune bi horiek egoki bete ditzakeela erakutsi du. Dagoeneko ez dugu zertan erdarara jo behar beste edozein euskaldunekin hitz egiteko, eta dagoeneko ez dugu zertan erdarara jo behar edozein gairen inguruan jarduteko. Eta baldin eta erdarara jotzen badugu euskaldunarena da hobena, eta ez euskararena.

Baina kontua da aipatutako baldintza nagusi bi horiek aldatzen direnean, ez dugula denok hain «ezinbestekotzat» jotzen euskara batua. Hau da: leku urrunetako hiztunak gabe, herri edo eskualde berekoak batzen garenean, eta oso gai jasoak gabe, eguneroko bizimodukoez dihardugunean, nahitaez erabili behar ote dugu, orduan ere, euskara batua? Ez ote zaizkie esparru horiek betiko euskalkiei utzi behar? Sarri egiten dira galdera hauek, eta batzuek eta besteek emandako erantzun desberdinek piztu ohi dute eztabaida.

Gauzak bere leku egokian ipintzen hasteko, hiru hiztun multzo bereizi behar direlakoan nago:

- ✓ Erdialdeko hiztunak, hau da, Gipuzkoa-ko giputzak —Deba arrokoak ez besteak— eta Nafarroako mendebalekoak.
- ✓ Euskaldun «berriak» ala ez, euskara batua besterik ez dakitenak.
- ✓ Erdialdeko euskalkia ez den besteren bat

hitz egiten dutenak.

Garbi dago arazoa oso desberdin ikusten dela multzo batekoa edo bestekoa izan. Erdialdeko eremukoendako euskara batua

■ Ez dezagun sinestu haurrak eskolara bidaltzea eta ETBren aurrean ipintzea euskara ona ikasteko nahikoa denik

ez da, azken baten, maila jasoagoko hizkera baino eta, beraz, ez du horretan ikusten oztopo larrikik.

■ Erroñkarieraren azken hiztunak: Pastora Anaut eta Obaído Hualde.

Euskara batua baino ez dakitenek, berriaz, dakiten horrekin euren beharrian guztiak asetzeari lor dezakete, eta multzo honetako zenbaitek ere ez du ikusten horrela jarraitzeko ezinik. Dena dela, euskara batua ikasita gero, hango edo hemengo hizkera ikasi eta bertakotzen direnak ere badira.

Baina batez ere hirugarren multzokoak dira auzia oso bestela ikusten dutenak. Betidanik erabili ohi duten euskara nabarmen aldentzen da eredu estandarretik. Kontua ez da hitz bat edo beste ikasi behar dutela. Kontua ez da egitura hau edo hura bere hizkeratik batura aldatzen dela. Kontua da sistemaren zati handi bat dela desberdina. Multzo honetakoena da, beraz, arazoa, eta batez ere eurok dira korapiloa askatzen ahalegindu beharko dutenak.

ARAZOAREN OINARRIAK. Euskalkien auzia aipatu ohi denean, Bizkaiko edo Zuberoako adibideetara jo izan da beti, baina ez dago zertan hain urrun joan behar. Hurbilagoko beste edozein lekutan, Baztanen esate baterako, geldi gaitezke. Jo dezagun etxekoengandik «errain datzut» eta «gaki naiz» ikasi duen hiru urteko haurra eskolara joan, eta eskolatik etxerakoan «esango dizut» eta «noa» esanez itzuli dela. Hor hasi da arazoa.

Eta arazoa ez da Baztanen beti esan ohi diren «errain datzut» eta «gaki naiz» belaunaldi bakar batek galtzea. Horrek ere

eman beharko liguke zer pentsa, baina galtze horren ostean dagoena da benetako kezka. Euren seme-alabak etorkizunerako prestatze alde eskolara bidali dituzten gurasoak berehala ohartzen dira euren ez bezalako euskara irakasten dietela. Eta berehala ohartzen dira eskolan ez eze, gainerako esparru esanguratsuetan ere euren ez bezalako euskara erabiltzen dela: telebistan, irratan, egunkarian, herriko iragarkietan... Eta galdera hau egingo dio beraren buruari: zertako Baztango euskara? Baztan ibarreko muga estuetan erabiltzeko, bistan da. Baina ez edozein baztandarrekin ere, gero! Baztango hizkerak ez baitu, nonbait, eskolara doazen gazteekin eta eskolan ibili diren helduekin erabiltzeko balio. Baserri giroko eta adin haundiko baztandarren artean erabiltzeko baizik ez baitu, nonbait, Baztango hizkerak balio.

Horrela edo horrelatsu ikusi ohi ditu gauzak Baztango gurasoak, eta gauzak horrela ikusteak beste ondorio batzuk ekarriko ditu.

✓ **Hizkuntza loturaren etena.** Beraren euskarak gizarte hiritar eta modernorako ez duela balio uste duen gurasoak nekez erakutsi ohi die seme-alabei. Ahal duen neurrian, telebista ikusiaz, irrata entzunaz, seme-alaben jarduna adituaz... ikasi duen euskara berria erabiltzen saiatuko da bera

ere. Garbi dago euskara berri hori menderatzen ez duenez, hanka sartze galantak egingo dituen. Garbi dago, era berean, euskara berri horretan ez duela lortuko bere

betikoan izango zukeen jarioa, grazia, zehaztasuna eta dotoretasuna.

Eta argi izan behar dugu gaur egun hietetik hortzera aipatzen dugun euskararen

■ AEK-ko euskaltegiak: zuberera eta bizkaiera euskalki nagusiak

Euskalkia modu naturalean ikasten den hizkera izan arren badira hizkera hori ikasteko aukera eskaintzen dutenak, AEK esaterako.

AEKren ohiko eskoletan oinarri gramatikala batua bada ere, ahozkoa ikaslea bizi den lekuko euskalkia izaten saiatzen dira irakasleak. Hala ere erakunde honek bere ikastaro eskaintzaren barruan euskalkien ikastaroak ditu, leku bakoitzean bertako euskalkiak lantzeko ikastaroak egiten dira baina eskaintza nagusia ulertzeko zailak diren euskalkiak ikasteko egiten da, bizkaiera eta zuberera. Euskal Herriko alde banatan gelditzen diren bi euskalkiak, alegia.

Bizkaieraren kasuan Bilboko Indautxu euskaltegiak egiten du eskaintza. Ikasturte honetan hamar lagunez osaturiko talde bat asteen hiru orduz bildu da euskaltegian. Talde honetan maila eta ezagutza ezberdineko ikasleak zeuden,

inguruko euskaldun zaharrak, ulertzea helburu duten euskaldunberriak, euskalkia eta euskara batua bereiztu nahi duten euskaldun zaharrak eta baita EGAdunak ere.

Zuberera da AEKn lantzen den beste euskalkietako bat. Azken urteetan barnetegi moduan antolatu izan da ikastaro hau. Ikastaro hau euskaldunei bideratutakoa da eta Zuberoan bertan egiten da. Helburua Zuberoa bertako jendea biltzea bazen ere, parte hartzen duen jendearen gehiengoa bizkaitarra da.

Barnetegi honetaz gain Zuberoako euskaltegiak ikastaroak egiten dira.

Ikastaro hauetan zailtasun nagusia materialarena izaten da.

Hauetaz at hitano ikastaroak ere egiten dira. Hitanoak euskalkitik euskalkira aldaketa nabarmenak jasaten dituzenez, tokian tokiko euskalkian egiten dira ikastaroak ●

■ Arrate Irratia, euskalkian egiten duen irratietako bat.

osasun edo kalitate ezak gurasoen eta seme-alaben arteko hizkuntza lotura ezarekin ere baduela zerikusia. Ez diezaiozun, beti bezala, osasun txarraren erru guztia erdaran murgilduta bizitzeari egotzi. Horrek ere badu bere eragina, baina ez da inondik inora ere gure ezin guztien iturburua.

Era berean, ez dezagun sinestu haurrak eskolara bidaltzea eta ETBren aurrean jarrita ipintzea euskara ona ikasteko nahikoa denik. Eskola eta hedabideak lagungarri dira, ez bairik gabe, baina etxea eta lagunartea dira denetan oinarriak sendoenak. Eta osasun oneko euskara nahi badugu, belaunaldi batetik besterako hizkuntza lotura horri —«hizkuntzaren transmisioa»

■ Herri hedabideen tresna da euskalkia, Bizkaia Irratiko esatariak bizkaieraz mintzo dira.

«Josemariri ikusi deutset kalien» esan, eta gurasoen oharra entzun izana: «Zer ikusi deutesk, ba? Belarrixe, ala?» Baina gurasoak horrelako zuzenketa bat egin ahal izateko konfiantza osoa izan behar du beraren buruan. Eta nola izango du beraren buruan konfiantza, baldin eta seme-alabek

ri», gaur egun esan ohi denez — eutsi beharko diogu.

✓ **Hizkuntza okerrei ezikusi egitea.** Gurasoak izan ohi dira seme-alaben lehen irakasle. Hainbat bider gertatu zaigu geuri ere

ikasten duten euskara berarena bezalakoa ez bada? Nola izango du beraren buruan konfiantza, azken baten beraren euskararen latsa baldin bada? Baldin eta beraren euskara txarra dela, kaxkarra dela, zaharkitua dela uste badu?

Bestalde, seme-alabek eskolan ikasten badute euskara, nor da gurasoa ezer zuzentzeko? Ez ote dira irakasleak horretarako?

Eta zer, gainera, irakasleak irakatsitakoa bada haurrak dioena? Eta, azken baten, isil-isilik geldituko da gurasoa... badaezpada ere! Eta hona hemen atzera berriro euskararen osasunaren auzia jokoan.

ARAZOAREN BESTE OSAGAI BATZUK.

Ho-geita hamar urteko ibilbidean mintzagai dugun auziarekin zerikusia duten beste akats batzuk ere sumatu dira euskara batua erabiltzeko orduan. Hori-tarik bi aipatuko ditut jarraian:

✓ **Urruneko intxaurren lilura.** Urruneko gauzak, gauza exotikoak, sarri sortu ohi dute lilura, eta hizkuntza kontuetan ere gertatzen da hori. Eta, jakina, zenbat eta norberaren hizkuntzarenganako latsa eta konplexu handiagoa izan, orduan eta handiagoa izango da urrunekoarenganako lilura. Hori dela-eta, esate baterako, mendebaleko hiztunengan, eta zer esanik ez idazleengan, oso nabarmena da mendebaleko hitzak eta egiturak bertan behera utzi eta inorenak erabiltzeko joera. Aldi eta alde orotako hitzak eta egiturak nahastuaz, euskara aberastu egiten dela uste du, gainera, zenbaitek; baina aberastu beharrean, hoztu eta arrotzu egiten du horrek.

Esango dit norbaitek aldi eta alde orotako osagaiak jakitea onuragarria eta ezinbestekoa dela, eta esango diot norbait horri zeharo bat natorrela berarekin. Baina gauza bat da jakitea eta, oso beste bat, inolako oreka eta zentzu gabe erabiltzea. Adibide baten bidez erakutsiko dut esan nahi dudana. Gaztelaniaren komunitatean, esate baterako, egokia eta onuragarria da «guagua» eta «frijoles» zer diren «jakitea», baina desgoki eta zentzugabe irudituko litzaziguke Bilboko kaleetan bilbotar biren solasean hitz horiek «erabiltzea». Petralkeria eta sasiletraukeria hutsa iritziko genioke,

■ Hedabide batzuen arrakasta euskalkiaren erabileran datza.

ezbairik gabe, horrela mintzatzeari, «autobus» eta «alubias» direlako Bilboko jardunean ohikoak. Eta euskaraz dihardugula, oster, zenbat petralkeria eta sasiletraukeria ez ote ditugu entzuten Bilboko eta beste hainbat lekutako bazterretan!

Bizkaitar baten euskara ez da hobe eta aberatsagoa «bainator, konpontzen ari naiz, zure zain nengoelarik, politika dela medio, kirolari buruz, demagun, adibidez, bederen, noski, agian»... esateagatik. Izatekotan ere, pedanteagoa izango da. Zeren eta Bizkaiko jardunean «nator-eta, konpontzen nabil/dihardut, zure zain nengoela, politika dela eta, kirolaren gainean, jo daigun (= dezagun), esate baterako, behintzat/behinik behin, jakina, behar-bada/baliteke» dira ohikoak. Zer dela-eta, orduan, Bizkaian ohikoak diren, eta betidanik izan diren, horiek alde batera utzi eta inorenak erabili? «Bizkaikoak direlako», hain zuzen. Eta gauza-jakina da Bizkaiko euskara ez dela ona, ez dela dotorea.

Garbi dago inorena ere jakin egin beharko duguna, eta jakin ez eze, erabiltzeko gai ere izan egin beharko duguna; baina noiz den, non den eta norekin den, erabiliko dugu. Eta noiz, non, norekin horiek zuzen bereizten dituenak daki ondo euskaraz; ez bateko eta besteko osagaiak noiznahi, nonahi eta nornahirekin nahas-mahasean darabiltzanak.

✓ **Eskolako euskararen lilura.** Bada gu-rean bestetan ez den berezitasun bat. Edozein herritan hizkuntza eskolan ikasi duenak, behin maila jakin bat iritsi ondoren jatorrizko hiztunak hartu ohi ditu eredu eta irakasle. Eta hiztun horiek bere inguruan ez

■ Zer zirrara sortzen duen euskaldun peto-pettoa bulego batera joan eta langile euskaldunarekin erdaraz jarduteak!

dituenean, dauden lekura joan ohi da bertan egonaldi bat egitera.

Kontua ez da eskolan hizkuntza txarra irakasten dela; kontua da eskoletan hizkuntzaren zati bat baino ez dela irakasten. Eta delako hizkuntza hori erabiltzen duten jatorrizko hiztunekin hobetu ohi da fonetika eta prosodia, aberastu ohi da lexikoa eta, azken baten, ikasi ohi da hizkuntza bere osotasun eta zabaltasun guztian.

Euskal Herrian, oster, munduko esko-larik hoberenak ditugu nonbait, zeren behin eskolan agiri edo profil jakin bat lortuz gero, ez dago zer ikasi gehiago. Eskolako agiria duenak lasai asko egin dezake lan Iparraldean, Bizkaian zein Nafarroan. Irakaskuntzan dela, leihatila baten herritarrekin hartu-emanetan dela... edozertan jardun dezake eskolako agiria eskuratu duenak. Arrakasta osoa, benetan, gure eskoletakoa!

Baina gure egoera ez dela batere arrakastatsua ikusiko dugu kalera irten bezain laster. Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen euskara behar bezala menderatzen ez duen eta euskararen senik ez duen kaze-tariak euskaldun peto-petoari zer edo zer galdetu eta honek bere euskara ez dela ona eta ez duela hitz egin nahi erantzuteak! Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen euskaldun peto-pettoa bulego batera joan eta bertako langile euskaldunarekin erdaraz jarduteak! Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen guraso euskaldun peto-pettoa seme-alaben irakasle euskaldunarengana joan eta bien arteko solasa erdaraz izateak!

Eta joan den urteetan zenbat bider ez ote ditugu horrelakoak entzun eta ikusi! Ezbairik gabe, meritu handia dauka agiriak eta profilak lortzeak; baina askozaz ere meritu handiagoa dauka hizkuntzaren bigarren komunikazioa lortzen eta inkomunikazioa saihesten egoki asmatzeak.

ETORKIZUNARI BEGIRA OHAR BATZUK. Gaur egungo ikuspegitik begiraturuta, harritzekoa ere bada euskalkien arteko aldeak hain handiak izan, eta euskara batua zabaltzeko inolako plangintzarik tajutu ez izana. Horrek, jakina, badu bere arrazoia. Ez dugu ahaztu behar 1968an aurkeztu zela euskara batua, bete-betean

■ IKAKo euskaltegiak: aldizkaria, irratia eta hizketaldiak euskalkiaren oinarri

Mendealdeko IKAk, hau da, Bortzirriak, Malerreka eta Leitzako IKAk, azken 4 urte hauetan «Etiket Plazara» izeneko aldizkaria argitaratu du. Aldizkari honetan bertako euskalkia landu eta alfabetatze-ari hurbilketa ere egin diote. Oso esperimentzia polita izan da IKAKo kideentzat, guztira 40 ale argitaratu dituzte, bakoitza 8 orrialdetakoa. Aldizkarian irakurlearen laguntza ezinbestekoa izan da, proposatzen ziren ariketak egin eta gero euskaltegiara eramaten zituzten bertako irakasleek zuzen zitzaten.

Aldizkari honetaz gain irratsaioak ere egin dituzte Xorroxin eta Karrape irratietan. Emanaldia astean behin eta ordu erdiz izan da aldizkariko helburu berarekin, euskalkia landu, akatsak zuzendu eta norberak duen hizkerari duen

garrantzia ematen ahalegin berezia egin dute. Honekin batera «Euskaldunon Egunkaria»n agertzen ziren hitz berriak ezagutarazten saiatu dira.

Euskaltegi barrura begira, ikastaro arruntetan, bai euskalduntzean eta zer esanik ez alfabetatzean, hitz egiterakoan bertako euskalkia erabili ohi dute, idatzian berriz euskara batua darabilte eta honen arauak jarraitzen dituzte.

Eskaintza arruntetik kanpo antolatzen diren ikastaroetan hitanoa da aipagarriena, honetan euskalkia da nagusi, bertako hitanoa baita erakusten dena.

Bukatu berri den ikasturtean Lekunberriko IKAKo euskaltegiak saiakera berria egin du. Herriko gazteekin antolatutako ikastaro batean bertako euskara berreskuratu eta akatsak zuzentzea zen helburua ●

Francoren diktadura garaian. Euskaltzaindia zen orduan euskara garatzeko eta bultzatzeko erakunde bakarra; bitartekoe-tan urri eta ahalmenetan mugatu zen Euskaltzaindia. Ahal bezala egin ziren gauzak orduan, eta ahal bezala egin dira gauzak gero. Baina, joanak joan, etorkizunari begira jarri behar dugu, eta nahiz eta berandu gabiltzan, oraindik ere ez dago dena galduta.

Helburua behinik behin argia da: euskararen osasuna hobetu behar da, eta horretarako hiztunak beraren euskararen konfiantza osoa izan behar du. Eta beraren euskara erdialdeko euskalkia ez bada, batuarekin batera eta batuaz gainera, beste horiek ere erabili egin beharko dira. Eus-

kalkitik baturako bidea. Esango nuke, Europako beste herrialde batzuetan bezala, lehen mailako irakasleak hauraren euskalki berekoak izan beharko luketela. Ez da nahikoa irakasleak euskaraz jakite hutsa; hauraren euskalkia ere jakin egin behar du. Ondorengo mailetan, berriz, irakurmenaren eta idazmenaren bidez landu liteke euskara batua, eta mintzamina bertako euskalkian egin.

Irakaskuntzaren barruan leku esanguratsua dute euskaltegiek, eta arlo honetan ere gauzak zeharo beste era batera egin beharko lirakeela iruditzen zait. Inguruko jardunean erabilienak diren hitzak eta egiturak irakatsi beharko litzaizkioke lehenengo eta behin ikasleari. Horrela egitera,

eskolan ikasitakoa berehala baliatu ahal luke eskolatik kanpo ere. Baina, oster, bertako hizkerarekin zerikusirik ez daukan bat irakasten bazaio, «Kutsidazu bidea, Ixabel» kontakizuneko protagonistari bezala, suahiliera begitanduko zaio autoktonoek darabiltena eta

rru horietako entzule, ikusle eta irakurleei gertuagokoa zaien hizkera erabiltzea. Horixe da, esate baterako, Bizkaia Irratiak, Eibarko Arrate Irratiak eta «Eta kitto!» aldizkariak egin duten aukera, eta aukera hori egin izatean dago, besteak beste, hedabideok lortu duten arrakasta.

Herri hazietan —aipatu berri den Eibarko bera, esate baterako— bidezkoa da euskalkiarekin batera euskara batua ere erabiltzea, asko direlako halako herrietan euskara batua besterik ez dakitenak. Baina estandarra erabili arren, lexikoan eta sintaxian bertakoari eman beharko litzaioke erabateko nagusitasuna.

Hedabideen artean, gainera, ahoz eta idatziz dihardutenak bereizi behar dira. Batez ere ahozko hizkuntza lantzen duten herri irati eta telebistetan erabili beharko litzateke euskalkia.

✓ **Administrazioa.** Nahitaezkoa da herri-tarrekin hartu-emanetan jardun behar duen herritarren hizkera jakitea. Hizkuntza nolakoa den, halakoa izango da herritarren eta Administrazioako ordezkarien arteko hartu-emana. Eta hurbileko hartu-emana nahi bada, hurbilekoa izan beharko da hizkuntza.

Dena dela, administrazio mota asko

dira, eta bakoitzean erabili beharreko hizkera motak ere desberdinak izango dira. EAE osokoa den «Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria»n (alegia, boletín ofizialean), esate baterako, euskara batua erabiltzea da zentzuzkoa. Oster, Nafarroako Malerreka eskualde euskaldunetan pediatria lanetan diharduenak bertako euskara erabiltzea litzateke zentzuzkoa. Orobat Bizkaiko Lea-Artibai eskualde euskaldunetan basozain lanetan diharduenak.

Etorkizunari begira, beraz, artikuluan zehar aipatu diren lau arlo hauetako bakoitzean bertako egoera aztertu eta plangintza zehatz bat tajutu beharko litzatekeela uste dut. Ezinbestekoa iruditzen zait, bestalde, lau arlo hauetako ordezkarien elkarlana, eta ezinbestekoa, era berean, Euskaltzaindiaren esku hartzea. Euskaltzaindia bera izan liteke, gainera, egitasmoaren gidaria ●

◆ KOLDO ZUAZO

■ Baztango hizkera eta bertako eskola batekoa ez dira gauza bera.

kalkiak erabiltzeko, berriz, lau arlo ikusten ditut:

- Aisialdia.
- Irakaskuntza.
- Herri hedabideak.
- Administrazioa, batez ere udal eta foru esparruetakoa.

Izango da arloz arlo gauzak hobeto zehazteko aukera, baina ohar orokor batzuk egingo ditut behinik behin.

✓ **Aisialdia.** Alor honexeri deritzot euskalkiak lantzeko bitartekorik egokiena.

Neska-mutilek eskolorduetatik kanpo egin ohi dituzten kirol saioak, ikastaroak (pintura, musika, argazkigintza, zeramika, bideogintza...), ibilaldiak, kanpaldiak... sartzen dira sail honetan. Ekintza hauetan guztietan ahozko hizkuntza erabili ohi da gehienbat; nekez hizkuntza idatzia. Esparru hau «zeharo eta erabat» dagokio, nire ustez, euskalkiari.

✓ **Irakaskuntza.** Irakaskuntzan badirudi mailaz mailakoa izan beharko lukeela eus-

■ Koldo Zuazoren ustez, aisialdia da (eskolaorduz kanpoko jarduerak) euskalkia lantzeko bitartekorik onena.

hauek, berriz, amaigabeko eztabaidetan galduko dira euskaltegiko ikaslearen euskalkia Bonaparteren mapan kokatu ezinda.

✓ **Herri hedabideak.** Ez dago zalantzarik ETBko, Euskadi Irratiko, «Euskaldunon Egunkaria»ko, ARGIA aldizkariako hizkuntza euskara batua izan behar duela. Euskal Herri osoko hedabideak direnez, bidezkoa da Euskal Herri osoko hizkuntza erabiltzea. Baina bidezkoa da, era berean, esparru murriztagoko hedabideetan espa-

Musika *bizi!*

KONTRAIRO
Bazen Garaia
IZ-516-KD

ERESARGI TXIKI
ABESBATZA
IZ-514-KD

SUAN BLAI
IZ-513-KD

DISKETXEA

Jean-Louis Davantek Iparraldeko ikuspegia jorratu du euskalkiak eta euskara batuaren gaiari. Koldo Zuazoren «erdiko euskalkiak» ahotan hartuta, gipuzkera eta lapurtera batuaren oinarritzat ditu Jean Louis Davantek; gipuzkerari gehiegizko garrantzia eman gabe, beti ere.

“EUSKALKIA BETIKO LEKUAN, BATUA MAILA BERRIETAN”

■ Axularrek esana: erdikoak ez datozenean bat eta bi bazterrak aldez bai, hori ere batua da». Argazkian Axular eta Mitxelena.

Euskara Batua eta euskalkiez, ene ikuspegia iparraldeko euskaltzain batena da. Ez dut gehiegi sartu nahi hegoaldeko gorabeheretan, oso bestelakoa baita hemen bizi dugun egoera. Lehenbizi bereziko ditut alde batetik euskara mintzatua eta bertetik euskara idatzia. Oraino aztergai dagoen atlasa bazter utzirik, ahoskeraz egin den lanarekin ahomihizkoaz arduratzen hasi berria da Euskaltzaindia. Beraz euskara mintzatuaren sail horretan, oroz gainetik

zentzu onaz fidatu behar dugu momentuko.

Lehen aholku bat euskaraz dakiten guzietan euskaldun guztiak euskaraz egin, ahal bezala, gero etorriko da hobeki egitea. Txarrena, ez egitea da. Bigarrena: mintzatzekoan, ahal bezain goxo eta naturalki hitzegitea da onena. Bakoitzak erabil dezala lotsa barik ohiko mintzaira, eta emeki-emeki zabalduz ibil daiteke.

Iparraldeko irratietan, duela urte batzuk, belarrietan min egiten zidaten elestari batzuek, menderatzen ez zuten Batuan

(gipuzkeran alegia) mintzatu beharrez, beren jatorrizko behe-nafarrera edo lapurtera ona funditzen baitzuten, inorentzat abantailarik gabe. Orain zuhurtzia gehiago nabaritzen dut. Ahomihizkoan pausoka, urraska ibili behar dugu, beti gure ahalak izartuz, baita entzuleenak. Horretan bat nago Zuazorekin, baina harek zokoak ikertuz erran du.

Euskara idatzian oinarritzen da Euskaltzaindiak Baturako ideki zuen bidea, eta nagusiki tradizio luzean. Ardatz bezala «erdiko euskalkia» aipatzen du Zuazok. Ene aburuz plurala behar da hor, «erdiko euskalkiak», biga baitira: gipuzkera «eta» lapurtera, literaturan historia nasaia baitu Axularren euskara horrek, Nafarroako zati on batekoa delarik ber denboran. Ezin da baztertu Batua muinetik, eta hori argi dago euskaltzainen artean, Koldo Mitxelena zenak hasi zuen ildotik. Ez dut ahan-

Babeslea:

hasteko euskaraz beti

Hernaniko Udala • Euskara Batordea

tzia duela hogeit bat urte behin eta berriz erran ziguna: gipuzkera eta lapurtera bat datozenean, hori da Batua. Baina beste hau ere aditu nion: erdikoak ez datozenean bat eta bi bazterrak aldiz bai, hori ere Batua da.

Beraz Batua ez da soilik gipuzkera osatua, zerbait gehiago da. Gipuzkoarrei eskari hau egiten diet: beren ateak ideki ditzaten, edo gehiago zabal, bereziki lapurterari, batez ere hiztegiaren. Baina iparraldekoek dugu erru eta hoben handiena, Axularri zor diogun tradizio luzea gehiegi bazter uzten baitugu, ekialdeko euskalkien eta gipuzkeraren arteko zubia hautsiz. Horrela ez dago egiazko Batu baten antolazterik, azken batean elkarretarik urruntzeko bidea hartzen dugu, non ez dugun lapurtera berriz guretzin.

Lapurteraren beharra azpimarratu ondoren, idatzizkoa eta mintzatua berezirik, oso gustora nago Zuazok dioenarekin. Gogoeta baliosak dakartzki euskararen politikak hobetzeko. Orokorki, Zuazok dioen bezala, euskalkia eta Batua behar ditugu biak. Euskalki bakoitza bere lekuan oinarri dagoela ohiko sail eta mailetan, baita lehenbiziko erakaskuntzan eta tokiko irratian edo kasetan. Batua goi mailan eta sail berrietan, frantsesak hartu duen lekura hupa eta zabal dezagun, horren parean. Euskalkia ez du Batuak hiltzen, frantsesak du hiltzen ●

◆ JEAN LOUIS DAVANT

■ «Euskalkia ez du Batuak hiltzen, frantsesak du hiltzen».

Arturoren kaiera

EUSKARA EPAITEGIETAN

Justiziako Hizkuntz Normalkuntzarako Erakundearen Arteko Batzorde Institutuzionalak egin proposamenak, hots, auzibideak hizkuntza aintzat hartuta banatzeko proposamenak aurkako iritzia jaso du EAEko Justizia Auzitegi Nagusiko Gobernu Salaren partetik. Erakundearen Arteko Batzordeak proposatutakoa betez gero, euskaraz tramitatutako kasuak epaile euskaldunek hartzeko modua legoke eta itzulpenik gabeko epaiketarik egin ahal izango lirarteke. Eusko Jaurlaritzako Justizia Saila eta Demokrasiaren Epaileak elkarteak Auzitegiaren jarreraren aurka agertu dira. Justizia sailburuorde Abel Muniategik adierazi du «Konstituzioak berak biltzen» duela eskubide hori.

LAN HARREMANEN HIZTEGIA

Nafarroako Gobernuak Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusiak eta Euskadiko Lan Harremanen Kontseiluak Lan harremanen hiztegia argitaratu dute berriki. UZEK burutu du hiztegia, Nafarroako Gobernuak hala eskatuta. Bertan lan harremanei buruzko terminologia jaso da eta mila adiera baino gehiago ditu. Lau hizkuntzako terminoak biltzen ditu, euskaraz, gaztelaniaz, frantsesez eta ingelesez.

EH-REN HIZKUNTZ POLITIKA

2.000-2.012. urteen artean gauzatzeko plana aurkeztu zuen iragan astean Euskal Herritarrok-ek (argazkian EH-ko Euskara Talde Nagusiko kide Inaxio Agirre). Egungo errealitate politikoa errotuta dagoen hizkuntz politika bideratu nahi du EH-k. Larrialdi plan bat ezinbestekotzat jotzen du, euskara hilko ez bada. Plan horretan oinarritzako litzateke «inflexio puntu» bat bideratzea eta honen bidez haur jaio berri guztien «euskal identitatea» bermatzea.

IRIZAR-ELHUYARREN EUSKARA PLANA

Irizar enpresak lau urterako euskara plana jarri du abian, Elhuyar kultur elkartearekin batera jarri ere. Lau urteko epe hori prozesu oso baten hasiera baino ez omen da eta jomuga enpresa guztiz euskalduntzea da.

U r r e a

■ Beasaingo Udalak, merkataritzan euskara sustatzeko asmoz, puri-purian dauden euskal kantuen katalogoa eskaini die herriko tabernariei. Eskaintzako disko bakoitza % 25 merkeago erosteko aukera luzatu zaie. Honen bitartez, euskal musikaz eta kantuez gozatzeko aukera eman nahi zaie tabernari, herritar eta gunehorietako bezero diren guztiei.

■ Autopistas de Navarra S.A.k ez ditu euskal hiztunen eskubideak errespetatzen, ez bere bide seinaleetan, ez eta autopistan zehar diren ostaketan ere. Vascuencearen legeak Nafarroan euskarari egiten dion aitortza murrizta bera ere ez du errespetatzen autopistaren kudeatzaileak. Zuastiko ostatuan, adibidez, ez duzu euskararen arrasto bakar bat aurkituko.

l k a t z a

J U N E S C A S E N A V E - H A R I G I L E

“EMAZTEKIEK PASTORAL BAT EMAITEA NAHI NUKE”

Santa Graziko “Püntt hiri” etxaldean sortu zen —1924an— Junes Casenave-Harigile. Ama bertakoa eta aita Biarnokoa zituelarik. Laborantza sendi bateko hiru haurrideren erdikoa. Altzaiko apaiza da egun: apeza, sendazale, historia ikerlaria, hiztegigilea eta pastorgilea. Pastoral andana idatzia du: Santa Grazi, Ibañeta, Pette eta Maitena Basabürü, Zumalakarregi, Santa Kruz, Agota eta San Mixel Garikoitz, besteak beste. Azken hau batuaz idatziriko lehen pastoral eta Baxenabarreko Donaixti-Ibarren emana. Frantsesez ere idatzi du pastoral bat; Biarnoko Landa herrian jokatur. Altzai eta Lakarri herriek agorritik honetan jokaturko duten Agota pastoralak Toribio Alzaga saria jaso zuen 1992an.

■ «Yoga praktikatzen dut egunero, baina ene giristino edo kristau izaitearen barnean. M»

Santa Grazin sortua. Gizon polifazetikoa eta ikasia, apeza, sendazale eta idazlea. Zuberoan biziki eza-guna. Nor zara, ordea. Oroitaraziko al zeniguke zure haurtzarora?

Euskal Herriko zortzigarren probintzia ez da Ameriketara, bazik eta Santa Grazin. Santa Grazin bada bereizgo bat, badu zerbait berezirik, mintzaira bera hizkera molde berezia dela erran dute beti, deitzen dena

Santa Graziko «arraproua». Mintzatzeko azentua edo ahairea berezia dugu, hizketa moldeak ere badu bere arraileria -txantxa-hainbatetan.

■ Laborari semea al zara?

Prefosta. “Püntt hiri” etxaldean sortua, hiru haurrideren artekoa nauzu. Ama Santa Grazikoa eta aita Biarnokoa izan nituen; Biarno auzokoa. Hortakotz, tipitik lau mintzaira mintzatzen genituen etxean: euskara, biarnesa, frantsesa —eskolan— eta espainola ere bai. Baziren Santa Grazin Espainiatik aintz jende jinak lanerat oiha-

netan, haiekin harremanak genituen eta mintzatzen genuen ere espainolez.

■ Apezteko gogoa berriz, zein adinean heldu zitzaizun?

Apez bidea hartu nuen hamar urte nituelarik. Xan Constantin Atharratzeko mirikuak —Santa Grazikoak zituen arbasoak; Constantin idazle eta euskaltzalearen semea— jakin zuelarik kexatu zen biziki. Euskal Herria galtzen ari zela erraiten zuen hark. Hartakotz, Lourdes ondoko Betha-

tabaidak. Handik Betharram-erat itzuli nintzen —4 urtez— eta handik Limoges-era joan nintzen berriz —12 urtez—. Donapaleurat jin nintzen gero, eta Etxekopar kolejioko zuzendaria izan nintzen. Klasi-koak irakasten nituen.

■ Poliglota ere bazara.

Baiki. Tipitan ikasi nituen lau hizkuntzez gainerat, grekoa, latina, ingelesa eta arabiarra ere amini bat ikasi izan dut.

■ Iritsi zinenean, Ipar Euskal Herrian, euskaldun apez gazteak —Roger Idiart, Manex Pagola, Beñat Sarasola...— ari ziren eliza barnean tirabiraka. Nola gogoratzen duzu garai hura?

Nik ez nuen hori bizi, ez bainintzen Baionako apeztegia; ez nuen bizitu baina jakin izan nuen Sarasola anitz sofritu zuela —bere aholkularia izan nintzen Domintxinen—. Badakit gogor egin zietela guzietan; euskaltzaleendako gogorra zen apeztegia, eta batzuk utzi zuten.

■ Zuk berriz segitu duzu apez gisa. Gainera, sendazalea zara, gure mitologiak eta baita ekialdeko kultur eta praktiken zale ere.

Ni euskal kulturaren eraikia —hezia— izan naiz. Ene herria ikusten dut zer izan den antzinatik, ez dut nik antzinatik izan den herria ukatzen, horiek ene sinestean eta ene izatean sartzen dira. Hartzen dugu gure mitologia, eta uste dut hori ere dela bide bat girstinoendako. Beste herrialdetan badira beste erlijioak eta guztiek badute bere ona, jendeek ontsa jarraitzen baldin badute prefosta. Erlijiotik, lehen-lehenetarik, elkarren errespetua jalgitzen da eta jinkoarenaganako bihurtzea ondotik.

■ Sendabelarrak atontzen dituzu eta lasaitzeko —yoga— teknikak praktikatu eta erakutsi ere...

Budismoa eta Induismoa ezagutzen ditut. Yoga praktikatzan dut egunero, baina ene girstino edo kristau izatearen barnean beti ere. Meditazioa erabiltzen dut ene erlijioan barnatzeko. Gorputza eta izpiritua bat dira enetako, ez dira bereizten ahal. Ezar dezagun, gorputza bazter uzten baldin baduzu, galtzen zara, ez

zara inon. Izpiritua galtzen baldin baduzu, materialismoari bihurtzen zara, eta bizitzari ez diozu batere zentzurik hartzen. Gorputza eta izpiritua lotuak ikusten ditut, yoga hitzak dioen bezala. Yoga bien juntatzea da.

■ Gizon ikasia zara, eta aldi berean herri gizontzan aritua. Euskara irakasle

AEKn, konparazione. Nola ikusten duzu Zuberoa alde horretatik?

Lehenik, Zuberoan usu ikusi izan dut lotsa edo beldurra euskararen zabaltzeari buruz. Herriak tipituz joan izan dira, eta haur eta gazteek kanpora joan behar izan dute, beren inguruetik mozturik. Orduan, lotura frantses eskolan egin dute. Alabaina, oraingo gazte be-

rriak ikusten ditudalarik, esperantza hartzen dut berriz ere. Arazo hori garaitzen badugu, Zuberoako partida irabaziko dugula uste dut. Bigarrenik, ez dut Zuberoa bereiz ikusten lehen bezala, bertze eskualdeetatik eta Hegoaldetik bereiziki bereiz. Zuberotar kultura lantzen dutenek nahi dute bertze euskaldunekin bat izatea, Euskal Herria oro izatea, ez Zuberoa soilik. Badira haatik, oraino ere Zuberoan, zahar zenbait, nostalgia badutenak Zuberoarendako, baina ez dute deusik egiten bere alde. Ordea, kulturaren ari direnak atxikiak dira ber denboran euskara batuari. Zeren eta gure euskalkia maite badugu, geroari buruz euskara batua da ere gure esperantza. Zuberoa ere horren bidez biziko dela uste dut.

■ Pastoralen bidez historia ikertu duzu. Hegoaldeko gerra karlistek eragina izan zuten Iparraldean?

Eragin handia, Zumalakarregiren denboran bereiziki; guttiago Santa Kruzen denboran. Zumalakarregi Nafarroan bizi izan zen eta jiten zen Zuberoalat, Maulen ardura —usu— ibili zen. Ene amak kondatua ikasi

nuen karlisten denbora bizi izan zela Santa Grazin. Bertzalde, harreman tinkiak zituzten Erronkari eta Izabarekin. Geroago berriz, Santa Graziko anitz ez ziren 1914ko lehen Gerla Handirat joan, Izabarat joan eta han bizi izan ziren.

■ Zumalakarregi, Santa Kruz... Pasto-

■ “Gorputza eta izpiritua bat dira, ez dira bereizten ahal. Bi gauza horiek loturik ikusten ditut, yoga hitzak dioen bezala”

■ “Zuberoa bertze eskualdeetatik bereiz ikusi da. Zuberotarrek nahi dute bertze euskaldunekin bat izatea egun”

ALBERTO ELOSEGI

erabiltzen dut ene erlijioan barnatzeko».

ram-erat joan nintzen, hemendik hurbil, eta hango kongregazioan ikasi nuen gasetan. Han dago hilobiratua San Mixel Garikoitz Donaixti-Ibarrekoa.

■ Teologia ikasketak Belen-en burutu zenituen eta handik berriz Euskal Herriari itzuli zinen.

1948an apezte nintzen Belenen. Beleneko teologia ikasketak jarraitutera joan nintzen. Estudioak egin nituen bost urtez, baita hango bizitza zer den ezagutu ere. Israelgo herria sortu zelarik han nintzen, bertatik ezagutu nituen hango gerla eta ez-

Hamarrekoa

SAN MIXEL GARIKOITZ

«Haren diszipuloa naiz»

ZUMALAKARREGI

«Gizon zuzena eta ona»

SANTA KRUZ

«Gizon gaitza»

ETXAHUN-BARKOXE

«Gizon gaitza ere. Agian guk uste baino hobeagoa zen»

JEAN-LOUIS DAVANT

«Pastoral idazle berria eta Euskaltzaindian gure Zuberoako arguila»

TXOMIN PEILLEN

«Santa Graziko Ibarbürükoka baita, adiskide handiak gara. Euskal Herriko kultura bai politikan gairi mintzo gara usu»

JEAN-MIXEL BEDAXAGAR

«Bere enpresako lehen langilea, pastoregile gartsua; kulturari arrats atxikia. Beti lanean»

JEAN-PIERRA REKALT

«Mementuko errejent gaztea. Zumalakarregin bigarrena eta Xalbadorren lehena. Nik aholkatu nion Rogert Idiart-i»

NIKO ETXART

«Gizon barnekoia eta izpiritu zabalekoa»

ALLANDE SOKARROS

«Zubereraren aberastasuna ekarritz batuaz idazten duen kazetaria. Ez du pastoralarik idatzi nahi, nik pusatzen dut haatik»

■ «Euskal Herriko zortzigarren probintzia ez da Ameriketara, Santa Grazin baizik».

rala idaztean zein izan da zure xedea?

Betidanik nahi izan dut jendeak ezagut dezala gure historia. Pastoralak badu handitasun bat, bere bidez ikasten ahal dela gure historia. Bada hogeita hamar bat urte galde eginik dudala Euskal Herriaren historiari buruzko liburuxka bat, Iparraldeko jendeek ukan dezaten beren etxean, guk badugula historia bat erran dezaten; gida-liburu bat. Konparazione, Nafarroa erresuma izan dugula; ez baita ezagunik. Gisa horretara Euskal Herria bat dago —politikan gairi ideia hori ez bada nagusia ere—, euskal herri bat dela ageri da nahi ala ez; Frantziak gure historia nahi duen bezala eman baitu.

■ Etxahun-Iruri baino lehenagoko eta ondoko garaia bereizten da pastoraletan. Egun euskaltzaleen eskuetara pasa omen da.

Etxahun-Irurik berrikuntza handia ekarri zuen, pastoralak laburtu zuen eta Euskal Herriko gaiak ekarri zituen pastoraletarat; musikari handia eta pastoral berritzailea izan zen. Antzinako pastoral eta oraiko artean gizon giltzarria izan zen. Alta bada, egun ez gara errexki hortik jalgitzen. Ez da erraz Zuberoan pastoral bat emaita, ez bada Euskal Herria aipatzen. Antzina, Karlomagno, Napoleon, Edipo edota Dabid erregei buruzko pastoralak jokatzen ziren. Egun,

Euskal Herriko kanpoko gaiak ez dira erraz emaiten ahal. Eta pentsatzen dut, huts bat badela, eta behar dela gai unibertsalak ere erakutsi. Arrailerian erraiten dut, baina uste dut, Mao Tse-Tung edo Stalin-en inguruko historia ere eman behar dugula pastoraletan.

■ Pastoralaren berritzaile eta zabal-tzailea kontsideratu behar zaitugu zu ere, beraz?

Hein batean. San Mixel Garikoitz idatzi nuelarik ez zen posible emaita Zuberoan, eta horregatik batuaz idatzi nuen eta Baxenabarreko Donaixti-Ibarre herrian emana izan zen —frantsesez nik idatzitako Puyredon pastoralak jokatua da ere Biarnoko Landa herrian—. Ahalke bat bezala zuten, ez zutela kausituko —asmatu edo jendea laketu— beldur ziren, ez ote zuen arrakastarik izanen. Uste dut, hor ez dugula on-

tsa egiten.

■ Pastoralak bizitzeko zuberotarra izan behar al da zure ustez?

Donaixti-Ibarreko jendeei galde egin beharko zenieke hori, haiek eman baizuten San Mixel Garikoitz pastoralak, baita Landa herriko pastoral emaita ere. Ene ustez, gauzak iragan ziren Zuberoan bezala. Ez zen diferentzia batere izan. Pastoralak indar bat badu bere horretan, hots, herria-

ren barnean sartzen dela, indar hori herriak berak ematen baitio, herri lotura bat sortzen da eta elkarrekin ezagutzen dute herriarrek. Haiek hori nabarmendu zuten, ez baizuten elkar hain ontsa ezagutzen. Horixe gertatzen da aldi guztietan Zuberoako pastoraletan.

■ **Santa Grazi, Ibañeta, Pette eta Maitena Basabürü, Zumalakarregi, Santa Kruz, San Mixel Garikoitz... Zer da Pette Basabürü izeneko pastorala?**

Pette Basabürü pastoraletan Zuberoako oraiko bizitza erakutsi genuen. Pette Basabürü ez da inoiz bizi izan. Nik asmatua da, Zuberoako pertsonaia bat da, kreaio bat osorik. Zuberoako legendan usu agertzen da, baina pastoraletan ez. Zuberotar prototipoa nahi baduzu. Jokaturia izan zelarik, euskalduna ez den ikusliar batek erran zidan pastoraletan ikusitako gauza horiek ere haiek bizitzen zituztela, beraz hor duzu, nolazpait, nik xerkatzen dudun unibertsaltasuna.

■ **Maitena Basabürü berriz ez da egundo jokaturia izan.**

Nik nahi nuke emaztekiek eman dezaten pastorala; emaztekiek berek ez dute aise ikusten, alta. Nik uste balio lukeela emaztekiek pastoral bat osoa emaita. Maitena edota Judith sujeta balitz berdin. Emaztekiek merezi dute nik uste. Etxahun-Iruriren Ximena pastorala eman zelarik, ni nintzen pastorala emaztekiekin emateko zale. Emaztekiak bildu nituen Atharratzen, baina ez ziren ausartu.

Emaztekiek Agota pastoralerako izugarriko lana egin dute. Jauntzi guztiak egin dituzte, berekin Errenteriako Erramun Garzia gidatzaile ukan dutelarik.

■ **Aurten bi pastoral emanen dira. Agota Lakarrin eta Iparragirre Urdiñarben. Bestalde, Pier-Paul Berzaitz pastorgileak Euskal Spiritu obra taularatu du. Zuberoa bizi duzu...**

Pentsatzen dut ikusgarri horiek ere bere lekua badutela; erakusten dutela Zuberoan badela nahikaria bat, nahi dugula aitzina egin; gauza ederra da zerbait berri egin dezagun. Pier-Paul Berzaitz ganua eta jite handiko gizona da. Behar du ja-

■ **"Pastorala osotasun bat da, historia erakusten da bere bidez, hori da haria, eta horri jarraiki behar zaio"**

arraiki obra berritzaile horiekin aitzina. Kantore ona da, boz ederra du. Agertu beharko luke bakarlarik gisa aborago ene irudiko.

■ **Nola definituko zenuke pastorala?**

Ear dezagun, pastorala osotasun bat dela. Pastoralak ematen du historia bat, eta hori da haria, eta horri behar zaio jarraiki. Horren inguruan sartu behar dira gaineratikoak. Hori da pastoraletan izaitea nik uste, ez da bertze antzerkiak bezala. Pastoralak badu bere eredu, eta horretan sartzen dira gero, musika, dantza eta kantutak. Horiek ez dira sobera izan behar, baina pastoraletan laguntzaileak.

■ **Agota pastoralak berrikuntza bat ekarriko du naski?**

Agota pastoraletan sei sataneria sartzen dira. Sataneria antzinako pastorala idazteko molde bat da. Usaian bizpau sataneria sartzen dira, eta nik nahi ukan dut gehiago sarrerazi. Hots, ene pastoraletan, satanak dira akzioaren jarraikiak usu, ez dantzetatik baina barnean sartzen direlakotz. Etxahun-Iruriren pastoraletan hasarrean —hasieran— baizik ez ziren sataneria agertzen; kanpoan gelditzen ziren usu. Amini bat agertzen ziren arrailerian aritzeko, neskatilekin sartzeko. Ene gus-tuko, pastoraletan barnean satanak arizaleak behar dira izan. Uste dut beharrezkoa den, eta berritzaile bat ekarri dudala.

■ **Azkenik, nortzuk ziren Agotak? Buhameak edota kaskarotekin bazuten zer ikusia?**

Ainitz gauza errana da, baina deus ziur ez dakigu. Gure herrietan bizi izan ziren, baina beti arrotz bezala ikusiak izan ziren. Gure herrian bizi izanagatik ez ziren herriar bezala hartuak izan. Nor ziren ez da batere argi ageri. Haatik, badakigu gure herrietan bizi izan zirela. Agotek ez zuten deus ikustekorik buhameak edo kaskarotekin. Agota gure mitologian sartzen dela pentsatzen dut. Mitologian sineste bereziak dira, mendez mende aldatzen direnak. Agotendako hala-hala izan da, gauza berdin ainitz baitira mitologian eta Argoten sinestean ●

◆ MIKEL ASURMENDI

T a n t o a

Langile eta arraileriant

■ **Allande Sokarros**
Kazetaria

I dazle, gramatikari, olerkari, irakasle, landareen bitartez sendatzaile, lasaialdi kurtso emaile, apaiz... jarduera horietatik bakoitzak bizilagun arrunt baten bizitza erraz beteko lukeelarik, Junes Casenave-Harigilek, orde, denak eraman ditu edo, hobeki erranda, daramatza gaur egun ere. Ezagutzen dutanenetik begikotasun handia datxikiot Junesi, langile porrokatua, abertzale suharra, zerbitzu emaile eskuzabala eta beste kalitate askotakoa baita. Junesek beste dohain bat ere badauka, hain zuzen irekitasuna, baita erlijio kontuei buruz ere. Ni sinesgabea naiz eta ez dit behin ere oharrik egin honenga-

tik. Umoreduna eta jolasegile dela erranen nuke azken batez, eta honen argigarri pasadizo bat kondatuko dut. Landako herriak (Biarno), Puyredon pastorala eman zuelarik (1997), argazkitan hartzeko baimena galdegin genion eta, txiste modura edota arrailerian, pastorala oholtzako deabruaren aitzinean hartuta izatea proposatu geniolarik, berak baietz erran zuen. Ez dakit apaiz askok onartuko zuten bromaz jokatzeko erlijioari lotutako gai batekin; Junes bai orde, Zuberoan, erran ohi dugun bezala, arrailerianta baita. Luzaz iraun beza gure artean, lan anitzez betetako bizibide luzean! ●

E Z P A

PRINTZA

ABOKATUAK
ZIGORPEAN

Jon Etxabe abokatuak honela idatzi du «Eusko-news & Media»n, «Euskaldunok, botere judiziala eta justizia» artikuluan:

«Gure hizkuntzaren ofizialtasuna aldarrikatzea dela eta, azken bi urte hauetan epaitegi aurrean azaldu diren gatazkak balaratzerakoan, oso garrantzitsuak izan direla esan beharra sentitzen dut. (...)

Akusatuek badute interpretari bat izateko eskubidea beraiek epaituko dituen Auzitegiaren hizkuntza ondo menderatzen ez badute. Ez da txantxetako ausardia onartzea euskaren ezofizialtasuna eta hori gutxi balitz, euskaldunoi atzeritarrei eskaintzen dieten tratamendu bera ematen digute, geure etxean itzultzailea alboan ipiniaz. (...) Epaileek, nahiz eta jende azkarra bezala kontsideratuak izan orokorrean ez dute denborarik hizkuntzak berriak ikasteko eta noski, nahiago izan dute abokatuok zigortu beraiek duten betebeharez pentsatu baino. Izan ere, nahiz eta gehienok Justizia Administrazioa «zerbitzu publiko» bat bezala kontsideratu ez dugu ahaztu behar Estatuko hirugarren boterea dela eta beste lege guztiak interpretatzen dituela. Eta argi utzi behar da inori ez zaiola gustatzen bere buruaren lepotik harria zintzilikatzea (...) Funtsean, arazoa ez da konponduko epaile, idazkari eta funtzionari guztiei hizkuntza ezagutza maila duin bat esijitzen ez zaien bitartean».

«TRANSFER» PROIEKTUA

EUSKAL Herriko zenbait artistak Renania Westfaliako (Alemania) Kultura idazkaritzak antolatzen duen «Transfer» proiektuan hartuko du parte. Artisten arteko elkarriketa kulturala sortu eta talentu handiko artistak sustatzea da proiektu honen helburua. Proiektuko epaimahaiak aukeratu dituen 30 artisten artean Itziar Okariz, Iñaki Grazenea eta Sergio Prego aurkitzen dira. Artista hauek, Asturias eta Galiziako beste batzuekin batera, 2000. urteko martxoa eta apirilan Alemanian lan egiteko aukera izango dute.

IKASLEENTZAT DIRU LAGUNTZA
HANDIAGOAK

INAXIO Oliveri Hezkuntza sailburua eta EHUKo ikasleen Kontseiluko Javier Perezek uztailearen 16an tasa eta laguntzen inguruan akordio bat sinatu zuten. Inaxio Oliverik bertan adierazi zuenez datorren ikasturtean bere departamentuak bekatan aurtun baino %3,35 gehiago emateko asmoa du, 4.500 milioi pezeta inguru.

Bestetik Mondragon Unibertsitateak bigarren zikloko bi titulazio berri izango ditu datorren ikasturtetik aurrera. Informatika eta Industriako ingenieritza izango dira titulazio berriak. Mondragon Unibertsitateko arduradunek adierazi du-

tenez, bi karrera hauen hirugarren zikloa eskaintzea ere aurreikusita dute, eta horrekin batera doktoretza eta master ikasketak.

PIZTIAK MUSIKA TALDEA
GRABAZIO LANETAN

ABUZTUAREN hasieran sartuko dira Piztiak taldeko musikariak estudioan beren hurrengo disko luzea izango den «Zero» grabatzera. Bizkaiko Tio Pepe estudioetan grabatuko dute lan berria Jose Lastraren zuzendaritzapean. Dena ondo badoa irailean kalean izango da diskoa eta urriaren 7an aurkeztuko dute Bilbon Gigolo aunts taldearekin batera.

JAUTARKOLEN SORTA MARDULDUA

ERRENTERIAKO udalak eman du argitara Luis Jauregi «Jautarkol»en idazlanen bilduma lana. Bilduma hau egitea 1996an erabaki zen. Elisabe-

■ EHUKo ikasleek beka gehiago jasoko dituzte.

HITZ BITAN

- Iñaki Zabaleta Urkiola «Euskaldunon Egunkaria»n: «Azken urteotan ETBk kompetentziatzat jo ditu herri-telebistak, baina hori estrategia erabat okerra izan da (...) Euskarazko telebistaren proiektuak 'euskara oso gradu txikian dakitenak' ere bere baitan hartu behar lituzke, eta abian, estudiatzeko adibide soil modura, euskal kanal bat atondu horientzat».
- Ramon Saizarbitoria euskal nobelen itzulpenen inguruan zioen: «Ez gara konturatzen euskal nobelak erdaratzen direla Euskal Herriko erdaldunek irakur ditzaten (...) Lehen euskararen».

L A K

KALEAK BETE-BETE

14.000 ikusle biltzea lortu dute aurtengo Donostiako Antzerki Ferian, iaz baino 4.000 gehiago. Ikusle hazkunde hau kale antzerkian gertatu da. Aretotetan gutxi gorabehera 6.500 pertsona bildu dira eta kale antzerkian egin diren 14 emanaldietan 7.000 inguru. Antolatzaileek, hau ikusirik, datorren urteetan landu beharreko atal bat hori dela uste dute. Lanen kalitateari dagokionez, oro har nahikoa izan dela esan duten arren, denetarik egon dela adierazi dute antolatzaileek. Datorren urteari begira ez dute aldaketa nabarmenik aurreikusten baina Victoria Eugenia Antzokia erabiltzea ala ez aztertu behar omen dute.

te Perez Gaztelu, lantaldeko zuzendariaren ustez, bilduma honetako nobedaderik handiena Jautarkolen prentsa artikulak dira. Idazle ezezagun honen idatziak egungo kultur zirkuituan sartu nahi izan dituzte.

«EGAN» ALDIZKARIAREN ALE BERRIA KALEAN

«Egan» 99 1/2 alea kaleratu berri dute aldizkari honetako arduradunek.

Aldizkariaren aurkezpena Oiartzunen, Pagoarte Kultur Elkartearen egoitzan egin zuten uztailearen 24an. Aurkezpenean Joxe Mari Urkia Euskalerriaren Adiskideen Elkarteko lehendakari berriak, Luis M. Mujika aldizkariko zuzendariak eta Gillermo Etxeberria aldizkariko idazkariak hartu zuten parte. Gainera Julen Lekuonak «Ez dok hamairu»-ri buruzko solasaldia eta «Ganbelu Zaharra» kantaldia eskaini zuen.

«MUNDUKO HOTSAK» NAFARROAN

PRINCIPE de Viana erakundeak antolatutako Nafarroako Jaialdien ekitaldia hasi zen uztailearen 26an «Munduko hotsak» izenburupean. Jai-aldi-ko partehartzaileekin diskoa plazaratuko da.

■ «Egan» aldizkariaren azken alea.

■ Txillardegi

IZENAK

Txillardegi, Jose Luis Alvarez idazlea UEUko oho-rezko kide izendatu zuten Iruñeko Larraona ikastetxean eginiko omenaldian. Berak izan ezik denek zuten prestatutakoaren berri eta ezustean harrapatu bazuten ere pozik hartu zuen Txillardegik ongi merezitako omenaldia.

Petti Berako bakarlariak bere estreinako diskoa grabatu du. «Amets bat» du izenburua lan berri honek eta joan den asteen aurkeztu zen Soraluzeko Gaztelupen. Diskoa irailean izango da kalean.

Mikel Markez ere udazkenean argitaratuko den diskoaren grabaketa lanetan murgildurik dabil. Betiko taldea da oraingoan ere musikari lanetan arituko dena, Iñaki Salvador, Luis Camino eta Pello Ramirez. Testuak berriz Urrestillako Pako Aristi idazlearenak dira.

■ Mikel Markez

ALBERTO ELOSEGI

EUSKALDUNON EGUNKARIA

arloan lan egiten zuen jendeak itzal morala zuen, aktibista zen. Hori normala da eta hala izan behar du, baina horrek dakar beste balore batzuk galtzea, euskara bere balio sinbolikoa ari da galtzen».

● **Mikel Aizpuru** UEUko zuzendariak hala zioen «Euskaldunon Egunkaria»-n: «Arazoa ez da finantziarioaren tamaina, diru laguntzen eredu baina. Diru laguntzak aldakorak izan dira azken urteetan erakunde bakoitzaren ahalmenen arabera, eta maiz UEUren lanak kontuan hartu gabe».

Euskal Herriko Gazte Orkestra (EGO) Zestoako Bainuetxean ari da udako kontzertu zikloa prestatzen. Eskainiko dituen sei kontzertuen artean bi bereizi daitezke: Donostiako Musika Hamabostaldiko inauguraziokoa eta Mikel Laboaren doinuekin eskainiko duena.

GAZTE ORKESTRA HASI DA MUSIKA TRESNAK AFINATZEN

Euskal Herriko Gazte Orkestrak (EGO) Zestoako Bainuetxean burutu ohi duen udako lanaldia uztailaren 18an abiatu zuen eta abuztuaren 8a bitartean luzatuko du. Izen-datu berri den Enrike Ugarte zuzendari artistikoaz gain, atal desberdinetako irakasle handiak daude bertan, horietako batzuk Europako orkestra handienetako kide titularrak: Londreseko Royal Philharmonic Orkestrako Jonathan Carney bibolinjolea, Robin del Mar biolajolea eta Martin Owen perkusiojolea, Municheko Orkestra Filarmonikoko Dorin Marc kontrabaxujolea eta Eric Terwilliger tronpajolea (metal haize tresnak), Madrilako Orkestra Sinfonikoko Cayetano Castaño oboejolea

(zurezko haize tresnak) eta Asier Polo biolontxelojole bakarlari euskalduna.

Lanaldi honetan Gazte Orkestrak Rosiniren «Guillermo Tell» obertura, Mozarten «5. kontzertua biolin eta orkestrarako» eta Dvoraken «9. sinfonia» prestatuko ditu ondorengo kontzertuetan eskaintzeko. Lan

Elizan (Musika Hamabostaldiaren inaugurazioa), abuztuaren 5ean Mikel Laboaren musikaren inguruan (Donostiako Orfeoiaekin batera, Musika Hamabostaldiaren barne), abuztuaren 6an Debako Santa Maria Parrokiako arkupetan eta abuztuaren 7an Zarauzko Kiroldegian.

Eusko Jaurlaritzak eta EAEko hiru kutxek finantziatzen dute EGO; aurten 50 milioi pezetako aurrekontua du

honetaz gozatu ahal izateko, sei kontzertu eskainiko ditu udan: uztailaren 29an Bilboko Euskalduna Jauregian, abuztuaren 2an Gasteizko Principal Antzokian, abuztuaren 4an Donostiako Koruko Andra Mari

ENTSEGU IREKIAK. Aurten, berrikuntza gisa, Zestoako Bainuetxean bertan bi entsegu ireki eskaini ditu orkestrak, iragan ostegun eta larunbatean. Kontzertu

hauek kafe-kontzertu edo *jam session* modukoak izan dira. Musikari gazteekin batera, irakasleak eta Kike Ugarte zuzendaria bera aritu dira erreperitorio klasikoko obrak eta jazz kutsukoak eskainiz.

Enrike Ugarte zuzendari berria

Euskal Herriko Gazte Orkestra duela bi urte sortu zenetik, Juan Jose Mena gasteiztarra izan da zuzendaria, baina Jaurlaritzako Kultura Sailak Enrike Ugarte tolosarra izendatu berri du postu horretarako. Txikitan akordeoia jotzen hasi eta txapelketa ugari irabazi dituen zuzendari gazte honek urte dezente daramatza Munichen. Konposatzaile eta instrumentista alorrek ez ditu alde batera utzi Ugartek.

Balleterako piezak, orkestrarako obrak eta kamarako musika konposatu ditu. Orain «Milurterako sinfonia» ari da konposatzen, hurrengo Urte Zaharrean estreinatuko duen *suíte*a, eta film alemaniar batentzako musika ari da prestatzen. Akordeoiarekin Chick Corea lagundu du eta Alemaniako kantzelari ohi Helmut Kohlen aurrean jo du. English Chamber

Orkestra, Txekiako Filarmonikoa, Nazioetako Philharmonia, Deutsches Filmmorchester Berlin, Euskadiko Orkestra Sinfonikoa, Brnoko Orkestra Filarmoni-

koa, Kammerensemble München, Radio Sinfonie Orchester Pilsen eta Granada Hiriko Orkestra zuzendu ditu. Bere azken lana Euskal Herrian Benito Lertxun-

diren kanta moldatu eta abeslariak berak Euskadiko Orkestra Sinfonikoarekin batera eskainitako kontzertua eta grabazioa zuzentzea izan da.

Ugartek ez ditu alde batera uzten pop eta jazz doinuak. Askotan adierazi du musika jolas gisa hartzea gustatzen zaio-lar, eremurik baztertu gabe. EGOrakin Zestoan eman dituen entsegu ireki horiek bide horretan kokatu behar ditugu. Ilusio handiz hartu du Gazte Orkestra zuzentzeko eskaintza, nahiz eta konpromiso batzuk baztertu behar izan, gazteekin emaitza hobeak lor daitezkeela iruditzen baitzaio. Berak duela 20 urte horrelako aukerak ez zituelako alde egin behar izan zuen Euskal Herritik. Orduan orkestra sinfonikorik ere ez zegoen. Udako kontzertu ziklo honetarako egitarau estua aukeratu du gazteak motibatuzko ●

Orkestra honetako partaide gehienak (97tik 87) Euskal Herrikoak dira, eta gaitzakoak Errioxa eta Kantabriakoak. Aurten lehen aldiz emakumezkoak gizonzkoak baino gehiago dira (% 56-% 44) eta batez besteko adina 22 urtekoa da.

Aurten orkestra honek irudi berria estreinatu du, «coda» izena duen eta musika idazkeran «itzuli gai nagusira» esan nahi duen ideograma bereganatuz. Gazte Orkestrak, etengabe eta beti berrituz, prestakuntzan egiten duen lana irudikatu nahi du logotipo honek.

Eusko Jaurlaritzarekin batera EGO Fundazioa osatzen duten EAEko hiru kutxek (BBK, Kutxa eta Caja Vital) 21 milioi pezetako (840.000 libera) laguntza eman dute aurten. Jaurlaritzak jarritako kopuruekin, 50 milioi pezetako aurrekontua du aurten EGOK. Orkestra honen helburua euskal musikari gazteei orkestra formazioa erraztea da, profesional munduan sartzeko zubia izan dadin. Aste Santuan entzunaldiak egin ondoren, uda eta Eguberrietako oporretan biltzen da entsegatzeko, eta ondoren kontzertuak emateko ●

◆ JOXEMI SAIZAR

■ 97 musikarik osatzen du Gazte Orkestra; erdia baino gehiago emakumeak dira.

Hasian hasi Gure Irratia bere Etxearen Jabe

500.000,00 libera - Gure Irratia, Zure Irratia

Laguntzailea:

Mila urte gehiago euskaraz Iparraldean

Deiadarra

Ikusiz Euskara guztiz beherakadan dela, irratia bide bakarra da gure hizkuntzaren zuzenean entzuteko egunero. Nahi baldin badugu Lapurdin euskara entzun datorren mende, premiazkoa da ditugun transmisio tresna eskasen indartzea.

HELBURUA
12.500.000 pta

106,6 FM

GVRE IRRATIA

Zure emaitza :

EUSKADIKO KUTXA, Paseo de Colon IRUN : 0590052667

Gure Irratia : P.K. 8452 F - 64184 BAIONA

Hormek hitz egiten dutelako, eraikinak hiriko historiaren fosilak dira. Sustraiei eusteko, Gasteizko Santa Maria katedrala eraberritzeko plana burutu du Arabako Foru Aldundiak. Egindako indusketetan erromatarren aztarnak aurkitu dira, besteak beste.

GASTEIZEN, LURRAREN ZUTABEAK ERABERRITZEKO PLANA

■ Gasteizko alde zaharrak Erdi Aroko hiribilduen elipse forma du; ipar-hego poloetan Santa Maria eta San Bizente katedralak daude.

Orain hogeita hamar urte egin zen Gasteizko Santa Maria katedralaren azken eraberriketa, eta plan horrek 600 urtetarako konpondu zuela aurikusten bazuen ere, azken urteotan ezegonkortasun eta deformazioak areagotu eta gangetatik materiala jausten hasi zen. Orduan elizkizunetarako itxi zuten katedrala, eta eraberritze plan honi ekin zioten. Arkitectura eta arkeologiari begira egin dute azterketa eta apainketa hutsa beharrean, erabilgarritasun publiko berria ematea eta eraikina museo bihurtzea izan du helburu plangintzak. Arabako Foru Aldundiak eraman du aurrea plana, Ondare Historikoaren Zerbitzuaren bidez. Jesus Ignazio Lasagabasterrek zuzendu eta Pablo Latorre, Leandro Camara eta Agustín Azkaratek hartu dute ar-

dura bere gain. Guztira zientzia eta teknika arloko 70 adituk jardun dute (kimikariek, geologoez, botanikoez, historialariek, ingeniariak...) bi urtez lanean, eraikina bere osotasunean ikertzeko. Ondoren Patxi Zubizarretak plana ipuin bihurtu du. «Gau bat aingeru artean» pasatzea bezalakoa da liburu hau irakurritz katedralan barnatzea.

■ Nafarroako erresumak Gaztelako koroaren kontra eraiki zuen defentsa sistemaren zati izan zen Gasteiz

Misteriozko istorio honek eraikinaren txoko izkutuenak deskubritzen dizkigu, eraberritze plana ulertaraziz. Gainera, liburuak hiriaren sorreraren historia eta estilo gotikoaren ezaugarriak azaltzen ditu marrazki, literatura eta poesiaz koloreztaturik.

Ez da hau, alajaina, katedralak jaso duen lehen eraberritzea. Azken hiru mendeotan 120 bat konponketa egin zaizkiola esatea aski da, eraikin honen arazoak jabetzeko: katedrala gaixorik jaio zen. Gaur duen itxura gotikoa XIV. mende bukaeran eskuratu zuen, eta haseratik lurrazpiaren irregulartasuna arazo izan du. Katedrala muino batean eraikia dagoenez, altueraren desoreka berdintzeko sekulako betelana egin zuten: sarrerako hormak metro-metro eta erdiko sakonera du, eta burualdeko sakonera berriz sei-zazpi metrokoa da. Horrez gain, arazo larrienak XV-XVI. mendeaz geroztik sortu ziren. Izan ere, garai hartako eraikitzaile gotikoak, ezagupiderik izan gabe, berez ezinezkoa zen zerbait lortzen ahalegindu ziren: zurezko gangak harrizko gangez or-

dezkatzen. Horrek eragin zuen katedralaren deformazio eta hondoratze prozesua. Aro gotikoa bukatu ondoren hasi behar izan zuten, harrizko gangak lurra jo ez zezan, era guztietako elementu sustengarriak jartzen: arbotanteak, zurkaitz eta ukondoko arkuak... Hain zen handia goiak behea jotzeko arriskua, ezen lurreraino jaisten ziren arkuak, «beldurrezko arkuak» deitu baizieten. Geroztik etengabeko konponketak egin izan dira: 120 inguru, hiru mendeotan. Baina eraberritze lan hauek ez zuten katedrala osotasunean aztertzen, eta arazo bat konpondu bitartean beste bat sortzen zuten.

Azken mende honetako konponketek aurkako helburua izan dute: gotikotasuna areagotu eta itxura itsusitzen zuten elementuak arintzea. Horrela, 1960-64ko zaharberritze lanek ukondoko arkuak kendu zituzten, eta «beldurrezko arkuak» erretiratu, tirante metalikoez ordezkatzeko.

OINPLANOA:

XIII. mendekoan antzekoa da: gurutze forma dauka, eta gurutze gangaz estalitako hiru nabe edo pasilo dira (oinplanoan ikus daitezke nerbio gurutzatuak). Erdiko nabea besteak baino zertxobait zabalagoa eta altuagoa da nagusia delako, eta sarrerako sabaia izar forma eta beste egitura konplexuz hornitua dago. Burualdean lau kapera angeluzuzen eta girola du eta azken honetara hiru kapera poligonal zabaltzen dira.

ITSASONTZI BAT DEN HIRIA. Gasteiz kasko baten gainean dago, ikuspegi zabalaz lautadari begira. Haseran herrixka bat bazen ere, laster ohartu zen Antso Jakituna oso leku egokia zela estrategikoki eta militariki. Hargatik errege nafarrak 1181ean beretzat hartu eta Vitoria izenez Arabako hiriburu izendatu zuen. Horrela, Nafarroako erresumak Gaztelako zabalkundeari eusteko mendebaldean ezarri zuen defentsa sistemaren zati izan zen Gasteiz, eta Gaztelako setioari sei hilabete baino gehiagoz eutsi zion. Ordurako Gaztelak Bizkaia eta Gipuzkoa bereganatuta zeuzkan, eta egoera larriagotu eta jakiak amaitu zirenean, Antso Jakituna erregek berak eskatu zion Gasteizko hiriari errenditu zedin. Hiribilduak Erdi Aroko ohiko elipse forma zuen, errege nafarrak hartzen zion itsasontzi itxurakoa, alegia. Eta egitura harresitu hau antolatzeke ohiko eskemari jarraiki, elizak ziren bi poloak elkartzeko ardatz: iparraldean edo brankan Santa Maria eliza zegoen, eta hegoaldean edo popan San Migel eliza eta geroago eliza izango zen San Bizente gotorlekua.

1202. urtean Alfontso VIII.a Gaztelako erregeak hiribildua setioz hartu zuen. Bere erregetzan Gasteiz zabaltu eta aurreko egiturari hiru kale gehitu zizkion: Hedegile, Zapatari eta Errementari kaleak, Erdi Aroko hirietan ohi denez, gremio edo lanbideen izena daramatenak, hiriak gremio bakoitza bere kalean kokatuz antolatzen baiziren. Eta bigarren hedapena Alfontso

Historia: lurperatutako altxorra

Harriak ispilu direla esan zuen poeta batek. Eta hitz egin ere egiten dute, entzuten jakinez gero. Katedrala zaharberritzeko azterketek gain, indusketak egin dituzte Santa Maria katedralan, eta hiriaren historiari buruzko aurkikuntza handiekin egin dute topo:

✓ **Aintzinako elizen hormen hondakinak.** Santa Maria katedrala, bere barruan beste eliza batzuk gordetzen dituen Matriuska baten antzerakoa da. Indusketek estratuz-estratu historian atzera murgiltzen gaituzte eta aurkitu diren horma zatiei esker, katedralaren

biografia osatu da: garai batean toki berean Gasteizko lehen eliza prerromanikoa egon zen. Baina 1202an,

Gaztelako Alfontso

VIII.ak hiribildua bereganatuta zuela-rik, sute batek eliza erre zuen. Alfontso eliza-gotorleku bat eraikitzea zuen helburu, eta hura altxatu bitartean behin-behineko beste bat jaso zuen, aurreko eliza prerromanikoaren leku berean, defentsarako dorre itxura zuena. Ondoren eliza-gotorleku bihurtu nahi izan zuen,

baina proiektu hori ez zen sekula bukatu. Hau da aurkitu diren horma zati ezberdinekin berreraikitzen den historia, eta lurrazalean, berri, azken sei mendeotako orainaldia dakusagu: Santa Maria katedral gotikoa.

✓ **Erromatar garaiko keramika aztarnak.** Nabearen oinaldean aurkitutako arrasto hauek, erromatarrek Villa

Susoko muinoan okupatu zutelako hipotesia onartzeraz garamatzate.

✓ **Euskal pilotarik**

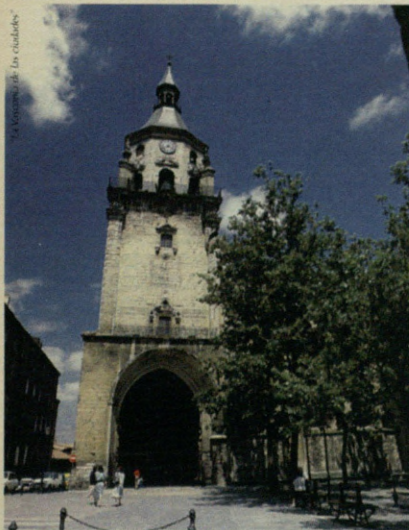
zaharrena omen dena. XVII edo XVIII. mendean kanpotik jaurtia izan zen pilota bat berreskuratu dute gezelehoitsu bat zabaltzean.

✓ **Giza hezurdurak.** Abside edo oinplanoaren burualdean egindako indusketetan aurkitutako aztarnen arabera,

kasko horretan eliza bat egon zela frogatzen da (eliza prerromanikoa). Era berean era-

kusten dute hildakoak muinoan behera eta absidearen norabidean lurperatzen zituztela ●

DORREA: XVI. mendeko bigarren erdialdean eraikia. 58,7 metroko altuera du eta bi gorputzek osatzen dute: lehena errenazentista da, Juan de Elgorriaga eta Juan de Masabel arkitektura maisuen lana, eta bigarren gorputza berriz barrokoa. Errematatzeko, XIX. mendeko kapitela bat du, honen aurrekoa 1856an izandako sutean kiskali baitzen.

rean oinarritutako eliza-gotorleku izateko sortu zen. Gaztelako Alfontso VIII.a erregeak Gasteiz hiribilduaren iparraldean lau metro zabal harresiz inguratu zuen, erasoetatik babesteko. Eliza-gotorleku honek ere, harresiari egokiturik, izaera militarra eta defentsa funtzioa gordetzen zuen. Honen adibide dira Santa Maria katedralean dau den eskilara biribilak. Estrategia arrazoia medio, goitik begiratuta er-

KAPITELAK:

Katedraleko zaharrenak dira. Ziurrenik eliza-gotorleku proiektu hartakoak izango ziren, eta XVI. mendean San Prudentzio kapera egiteko berrerabili zituzten.

X.a Gaztelako erregeak egin zuen eta 1256an, Aiztogile, Pintore eta Judutegi kaleak gehitu zituzten. Judutegi kalea juduen gunea zen eta hauek kanporatu zituztenean, Kale Berria eta ondoren Barnekale Berria izena hartu zuen.

Eclipse formako hiri honetan bost parrokiak zentzu handiz kokatu zituzten, gurutzatutako ardatz nagusiak markatzeko: Ipar-Hegoko ardatzeko mutur banatan Santa Maria eta San Bizente; Ekialde-Mendebaldekoan San Pedro eta San Ildefonso eta harresiz kanpora, plazan, San Migel tenplua.

SANTA MARIAREN BESTE AUR-PEGIAK. Indusketek azaleratu dutenez, eliza honek historian oso itxura ezberdinak izan ditu. Hasiera batean eredu zisterta-

lojuaren kontrako norabidean eginak daude: behetik gora zihoanak nekez sartuko baizion ezpata defendatzen ari zenari, eta honek berriz, goian egoteak ematen zion abantailaz baliaturik, aise luzatuko zion zatzada hilgarria. Ondoren eliza-gotorlekua tenplu gotiko bilakatu zuten, oso frantses eta estilizatu. Geroago, aurreko egitura baliaturik, gorantza eraikitzen saiatu

ESTILO ANOREXIKOA. Estilo gotikoa erromanikoaren antitesia da. Erromanikoa feudalismoko nekazal gizartearen emaitza bazen, gotikoa burgesia sendotuz zihoan gizarte hiritarraren isla da. Erromanikoaren ikur arkitektoniko esanguratsuen monastegia da, eta gotikoarena, berriz, katedrala. Hor dago kokka: erromanikoko egitura sendo eta zurrunka liraindu eta gorantza altxatzen ditu gotikoak.

Leio asko zabaldu, eta beirateen bidez espazio ilunak argitasunez eta kolorez bete

MENDEBALDEKO ARKUPEA:

Hiru portadatan eratua (ate bakoitza nabe edo pasilo baterako sarrera da), arte gotikoan ohiko den antolaketari jarraitzen dio: erdiko portada nagusia Ama Birjinaren bizitzari buruzko irudiak daude; ezkerrekoan santu baten bizitza (San Gilena) kontatzen da; eta eskuinekoan Kristoren itzulerako pasarte bat (Azken Judizioa) eta Santiagoren bizitza. Arku zorrotzek mugatzen dute markoa, eta mailaketa hierarkikoaren arabera daude irudiak ordenatuta. Arkupe hauei "eskilagabetuen liburuak" deitu izan zaie, dotrina irakasten baizieten irudi bidez irakurtzen ez zekitenei.

ziren, hura handiagotu eta aberastuz, eta egitura zurezko gangaz estaliz. Azkenik, berez ezinezkoa zena lortzen saiatu ziren: zurezko gangak harritzko ordezkatzen. Orduan hasi zen hondoratze prozesua, eta era guztietako euskarriz hornitu zuten eraikina. Egungo itxura gotikoa XIV. mende bukaeran hartu zuen.

nahi ditu estilo gotikoak. Nork eraiki hori lirainenekin katedral altuagoa; hori da arkitekto gotikoen lehia.

Arku zorrotz (punta dutenak) eta gurutze gangei esker (nerbio edo arku gurutuek eutsitako sabaia), altuera handia lortzen dute eraikinek, eta kanpoaldean jarritako pinakulu (lantzen formako elementu apaingarriak) eta dorreekin ia zerru urratzera iristen dira. Eraikinen erraldotasunak gizakiaren txikitasuna agerian uzten du eta, bidenabar, jainkoaren boterea nabarmendu ●

◆ ESTITXU EIZAGIRRE

"Gau bat inguru artian"

- AURRETIK ZEGOENA
- ALFONSO VIII (1200-1214)
- GOTIKOA 1 (1252-1295)
- GOTIKOA 2 (1330-1400k)
- XV. m
- XVI. m
- XVII. m
- XVIII. m
- XIX. m
- XX. m
- ZEHATZU GABEA

Jean Marie Ecay Euskal Herriko jazzlaririk internazionalena da. Jazzaren hilabetea den honetan gurean izango dugu Donibane Lohizuneko gitarrajole eta konpositorearen taldea, baina ez Donostia, Gasteiz, Getxo edo Baionan, Jazz Hernani Jardunaldietan baizik.

EUSKAL JAZZLARIRIK INTERNAZIONALENA GUREAN

Ostegun honetan, hilak 29, gaueko hamarretan Hernaniko Tilosetara hurbiltzen denak Jean Mari Ecay Group entzuteko aukera izango du. Donostia, Gasteiz, Getxo eta Baionako jazzaldi handietatik at, jazzaren inguruko beste ekimenik bai baitago Euskal Herrian. Aurtan Jazz Hernani jaialdia hamabosgarrenez antolatu du izen bereko Koordinadorak. 1985ean ekitaldi bakarra antolatu zuen, Hungariako Atila Malecz Bop Art Orchestrarekin. Hiru urte geroago bi ekitaldik osatu zuen egitaraua eta lehenengoz euskaldun batek, Iñaki Salvadorrek, jo zuen bertan. Orduetik, euskal jazz musikariak izan dira nagusi: Blues Stop, Kaleidoband, Dixiekleta Jazz Band...

Jean Marie Ecay Group ere, sortu berri zenean, Hernanin aritu zen. JMEGek ez zuen disko propiorik orduan; orain, bigarrenaren prestaketan ari direla, aurrerapen gisara har daiteke Hernaniko kontzertua. Taldeari izena ematen dion Jean Marie bera izango da gitarran, baterian Loïc Pontieux, baxuan Laurent Vernerey eta teklatueta Jean Pierre Como lagun dituela.

Atzerrian lan gehien egin eta entzute handien duen euskal jazz musikaria da Ecay, etxean baino atzerrian ezagunagoa seguruenik. Izan ere, bere karreraren hasitapenetan gurean aritu bazen ere, berehala hasi zen lanean Euskal Herriko mugez gaindi. Donibane-Lohizunen jaio zen 1962an. Hamabi urte zituela hasi zen gitarra jotzen eta hogeitaz erabaki zuen bere bizibidea horixe izango zela. Horretarako Hego Euskal Herrira etorri

■ Jean Marie Ecay Donibane-Lohizuneko gitarrajolea Hernanin arituko da bere taldearekin.

zen. Itoiz taldearen bi diskotan eskuhartu zuen, «Musiklaz blai» eta «Espaloian» ezagunetan. Orquestra Mondragonekin ere jardun zuen garai batean, «Rock'n'roll Circus» diskoaren garaietan hain zuzen. Bere eremua Espainiara zabaldu zuen orduan, besteak beste Jorge Pardo eta Carlos Benaventerekin batera aritu zelarik. Joan Baez ezagunaren kolaboratzaile ere izan zen bere «Diamond and rust in the bullring» lanean. 80ko hamarkada horretan, gainera, Ray Gomez ezagutu zuen, gerora

Ecayren lanean eragin handia izan duen musikari eta ekoizlea. Musikari handien kolaboratzaile izateaz gain, bere bide propioa ere jorratu zuen, estudio-sesioetan eta jazz clubetan arituz eta bere inguruan, La Noche izeneko taldera, hainbat musikari bilduz.

Hamarkadaren amaierak al daketa ekarri zion Ecayri; 1989an Didier Lockwood frantziarrak bere banda berrian parte hartzeko deia luzatu zion. Handik aurrera Parisera bizitzera joan, bandarekin bi disko grabatu eta mundu osoan ibili zen Lockwoodekin batera. Alain Caron ezagutu zutenean, Caron-Ecay-Lockwood hirukotea osatu zuten, izen bereko diskoa kalean jarritz.

1994an, Laurent Vernerey eta Loïc Pontieuxekin batera, Hernanin entzungai izango den JMEG sortu zuen, urtebete geroago «Atlantic Blues» diskoa —Pariseko Hot Brass Clubean zuzenean grabatua— argitara emateko. Talde propioa izateak, dena den, ez du Ecayrentzat beste musikariekin kolaboratzeari uko egitea esan nahi. 1994tik Claude Nougareoren

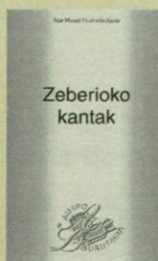
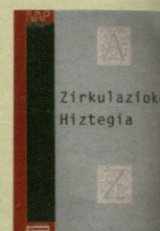
bandarekin aritu izan da zuzenean. Lockwoodekiko lankidetzaren harremana ere ez du eten euskal gitarrajoleak.

Ecayren bideari errepasoa eginda, ezin ukatu euskal jazzlaririk internazionalena dena. Edo, hobe esanda, euskal jazz-blues jolerik internazionalena, berak konposatu eta jotzen dituenak blues kutsu handia baitute. Eta ostegunean Hernanira hurbiltzen denak ere rockaren eragina nabaritutako du Donibane-Lohizunekoaren gitarran ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

Astia Hartuta

L I B U R U A K

**ZEBERIOKO
KANTAK***Juan Manuel
Etxebarria Ayesta***Sendoa
238 orrialde****ZIRKULAZIO
HIZTEGIA***HAEE***Eusko Jaurlaritza
103 orrialde
790 pta.**

Juan Manuel Etxebarria Ayestak, liburu honetan, bere herrian, Zeberion, eta Gorbeia inguruan jasotako kanta zaharrak bildu ditu. Era askotako kanta agertzen dira, hauen arabera, liburua sei ataletan banatzen delarik: koplak, ume-kantak, bestelako kanta, Santa Ageda abestiak, koplak solteak eta bertsoak. Abestiak estilo literarioan daude idatziak, errazago uler daitezke euren musika dute lagun. Bilduma Zeberiokoa izan arren, baliteke askorentzat bilduma honetako kantu bat baino gehiago ezaguna izatea, Euskal Herrian abestiak haizearen modura baitabilza batetik bestera. Etxebarria Ayestak oraindano Etnografia alorreko hainbat lan burutu du. Kantu bilduma hau lan hauen barruan bide batez eginiko bilketa da ●

Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundeak zirkulazio eta trafikoaren arloko hitzen itzulpena jaso du hiztegi honetan. Baita euskaratik gaztelaniara eta gaztelaniatik euskarara jaso ere. Auto-eskolek, Herri-zaingo eta Garraio sailak, komunikabideek eta, oro har, herritarrek euskara erabiltzeko dituzten oztopoei aurre egiteko helburuz sortu da «Zirkulazio Hiztegia». Horretarako, egun dagoen arautegiaren multzo nagusia euskaratzea izan da lehen urratsa. HAEEko Itzulpen Zerbitzu Ofizialeko itzultzaile eta terminologoei, EAEko auto-eskoletako profesionalek eta Espainiako Gobernu eta Jaurlaritzako trafiko-zuzendaritzetako teknikari eta itzultzaileek adostutako terminologiak osatzen du hiztegia ●

**LEZOKO
EUSKARAREN
HISTORIA
SOZIALA***Imanol Esnaola***Lezoko Udala
300 orrialde****INVESTIGACIÓN
BIOANTROPO-
LÓGICA EN LA
POBLACIÓN DE
BIZKAIA***Hainbaten artean***Eusko Ikaskuntza
112 orrialde
2.300 pta.**

Herritarrek bere herriaren historiaren zerbait ikasteko idatzitako lana da hau. Aukera ugari eskaintzen du bere banaketak. Lehenik historia lau arotan banatzen du, ondoren aro bakoitzak lau atal dituelarik: Euskal Herriaren historia, Euskararen historia soziala, Euskal Herri mailan, Lezoko historia eta Lezoko euskararen historia soziala. Beraz, irakurleak bere interesaren arabera hauta dezake nahi duena. «Euskal Herriaren historia menperatzaileek idatzi dute (...) Poliki bada ere, historiaren bertso horren ondoan kateaz lotu gabeko historia egiten hasi gara», horixe da Imanol Esnaolak liburu honetan egin duena: «lezoar batek lezoarentzat idatzitako historia» ●

Antropologi-Etnografia Saileko Koaderno Monografiko honek, 1994-1997 bitartean egindako ikerketa bioantropologiko sail baten emaitza nabarmenenak biltzen ditu. Lehen lanean zeharkako metodologiak, Bilbon denboran zehar gertaturiko aldaketak aztertzen dira, haziera somatikoaren adierazle diren neurri antropometrikoen bidez. Ondoko hiru lanek zerikusia dute gantz ehunaren garatzearekin eta gorputz osakerarekin. Azken bi azterketak 80ko hamarkadaz geroztik Bizkaiko biztanlerian egiten ari den larruaren pigmentazioaren antropologiari buruzko ikerketa sail baten barne daude. Esther Rebatok zuzenduriko taldeak burutu ditu ikerketak ●

**EUSKAL HERRIKO
KLIMA
PRENTSAREN
BIDEZ**
Hainbat artean
M.E.Z
212 orrialde
**El clima del País Vasco
a través de la prensa**
Euskal Herriko Klima prentsaren bide

Meteorologi Euskal Zerbitzuko zenbait partaide Klimat XX datu basea sortzen dabil. Honek klimaren arloko jakitunentzat informazio erabilgarria jasoko du. Horretarako EAEko egunkari zaharrenetatik hasi eta 1950. urtera arte EAEko klimarekin zerikusia duten albisteak biltzen ari dira. Liburu honek oraindik burutzen ari den datu basearen datuak argitaratzen

ditu. Ez ditu albiste guztiak jasotzen, baina bai esanguratsuenak, txuri beltzeko argazki eta guzti. Datu basearen deskribapenaren ostean, hiru atal nagusi ditu: eguraldi iragarleei buruzko albisteak, elurte ikusgarrienetakoak eta uholde eta ekaitzei buruzkoak. Irakurri ostean, irakurleak argi ikusiko du egungo klimari buruzko sinismenak, gure arbasoen berberak direla ●

■ *Jose Antonio Aranda*
Meteorologi Euskal
Zerbitzuko arduraduna

«Klimak egiten du herria, eta ez alderantziz»

Liburua klimari buruzko albiste baten bilduma da. Nondik sortu zen ideia?

Klimari buruzko hainbat lan dago, baina meteorologiaren historiari buruz ezer ez: uholdeen eta horrelako gertakarien maiztasuna aztertu gabe zegoen. Horiek ezagutzea garrantzitsua da ibai baten ibilgua aldatzeko adibidez. Hipotesiak eta arriskuak gutxitzen dira. Eta gastatu beharreko dirua ere bai. 1950 baino lehen oso datu gutxi dago, beraz iturri zuzenak baztertu eta zeharkakoetan oinarritu dugu gure lana: zuhaitzen hazkundeak edo uzten oparotasunak eguraldiaren berri eman dezake. Egunkariak ere gertatutakoaren berri ematen dute. Datu horiekin dokumentu basea egiten ari gara. Orain urte eta erdi albiste dexente gurela konturatu eta jendea liburu honen bitartez ezagutaraztea erabaki genuen.

■ **Bildutako albiste eta argazkiak topatzek bere zailtasuna du...**

Hemeroteketara jo dugu horretarako. Liburuan dauden albiste gehienak egunkarietan

argitaratuak dira. Joan den mendetik hasi eta 1950. urtera arte. Askotan exageratu egiten dute, baina horrek jazotakoak garrantzia duela ere adierazten du. Behin eta berriz «inoiz izan den elurte edo uholderik handiena» gertatu dela diote. Datuak bildu eta klasifikatu ditugu datu basean sartzeko. Argazkiei dagokienez, saiatu gara albisteekin zerikusia dutenak topatzen. Horretarako laguntza ugari jaso dugu.

■ **Nori zuzendua dago liburua?**

Edozein irakurlerentzat izan daiteke interesgarria. Horrelako gertakariak aztertzen dituzten ikerlarientzat edo nekazal iharduera ikertzen dutenentzat ere badu garrantzia.

■ **Eguraldiak garrantzi berezia izan du beti euskaldunentzat...**

Orokorrean, klimak sortzen ditu herriak, eta ez alderantziz. Iparraldean bizi garenentzat beti izan du garrantzi handia. Iparraldeko udan egiten baitugu lan, neguan bizi ahal izateko. Klima polinesikoetan ordea, tenperatura beroak kultura lasaigoak sortzen ditu. Klimaren historiaren atzean dago beti historia bera ●

LENTE PROGRESIBOAK
 3 punturen arteko distantziarik erosoena

urruti

tarteko distantzia

hurbil

Edozein distantziara ongi ikus dezazun, MULTIOPTICASen intzen bidez onena dugu. INDO betaurreko progresiboak. Erosok eta eraginkorrak. Ikusmen neketas ahan dezazun. Gainera, gure MULTIOPTICAS txartelarekin ordaintzea hiru hilabete erosotzen egin ahal izango duzu inolako gailurik gabe. Eta Travel Club puntuak lortu ahal izango dituzu. Deizazu 900 34 35 36 telefonora eta informazio gehiago emango dizugu.

INDO

DISTANTZIA GUZTIAK BETAURREKO BAKARREAN

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
 ZERBITZU OPTIKOETAN

Hernani, 4 - DONOSTIA

ALEXANDER TAPIA PERURENA

Joxemiel Bidador

Iruñeko Udala
116 orrialde

Alexander Tapiak Perurena
Olerki-lan

SAKANATIK ARBAILA TTIPIRA

Hainbaten artean

Elkarlanean
2.195 pta.

D I S K O A K

Salvadorren piano soinuek ere hartu dute tokia disko honetan. Eta hauekin nahasturik agertzen dira hainbat abestitan Mixa Etxekoparren txirula eta ttun-ttuna, flauten tenor, aho-txistua eta txori txor-txorra.

Txalapartak badu, Jexux Artzeren esanetan, beste perkusiozko instrumentuek ez duten osagarri bat: besteetan batek bakarrik jotzen badu, txalapartan bat baino gehiago dira joleak. Bata bestearen aurka arda eta aldi berean, bata egiten duena besteak osatu behar du. Txalaparta saioetan beti egon behar du halako elkar-osatze, joko, borroka, arrisku, berrikuntza bat... Sentipen horiek dira bilduma honetako kantez plazaratu dituztenak.

Diskoak gainera kanta instrumentalekin batera, letra duten bi abesti ere bildu nahi izan ditu. Horretarako paregabeko bi ahots aukeratu dituzte: Mikel Laboarena, «Loha-Loa» kantuan eta Zumarte Abesbatzarena «Eperra» kantuan. Imanol Elizasuk zuzendu du koru hau.

Aurtengo abuztuan ehun urte betetzen da Joxemiel Bidador euskal olerkaria jaio zenetik. Iruñean ezezaguna bada ere, Navarrerria auzoan sortu eta bertako bizilaguna izandakoa da berau. Olerkari handi honen lana bi arrazoiengatik ahanzia izan da. Batetik, Lizardiren moduko olerkari handien garaian idatzi zuelako. Bestetik, 36ko gerrateak isilarazi zuelako. Poema antologia honetan, Alexander Tapiak 1925etik 1956ra arte sortutako hainbat olerki biltzen dira. Atariko Joxemiel Bidador Iruñeko euskal filologoak idatzi du. Epilogo berriz, Jose Mari Satrustegi, euskaltzainak.

Txalapartaren bide berriak jorratuz eginiko bilduma dugu hau. Txalapartak berak du diskoaren protagonista papera. Baina berarekin batera beste hainbat doinu eta instrumentu ditu laguntzaile. Oraingo honetan Jexux Artze, Pello de la Cruz, Mikel Artola eta Iker Muguruza txalaparta joleek perkusiozko instrumentu honen doinuak beste hainbatekin nahastu dituzte. Tomas Ganboak Sakanako Arruazuko elizan zuzenean grabatutako ezkila soinu paregabeak eskaintzen ditu. Iñaki

Herri Irratia
RADIO POPULAR
www.herri-irratia.com

URTEETAN EUSKAL HERRIA GURE UHINETAN

GETXO abuztuak 1
Bertsoak
Eguerdia girotuko dute Jon Maia, Jesus Mari Irazu, Beñat Gaztelurrutia eta Anjel Mari Peñagarikanok. *Kasino Plaza 13:00*

ZEANURI uztailak 31
Karegintza tradizionala
"Ezagutu ezazu Gorbeia" programaren barnean, Ipizki taldeak San Justoko erromeriaren inguruan karobia piztuko du. Uztailaren azken egunean eta abuztuaren lehenengoan bertara hurbiltzen direnek karegintzaren gorabeherak ezagutzeko aukera izango dute. *Osemendi auzoa 11:00*

ORERETA uztailak 31
Bertso-drama emanaldia
Ikuskizun honek bertso-gintza eta komikia uztartzen ditu. "Ai Batix, Batix" obra, arrakasta handiz aurkeztu zuten Oiartzungo Pagoarte elkarteak areto txikiko formatuan. Kilometroak 99fen bitartez ertain aretora jauzi egin nahi du. *Erretereria Hiria Kulturguneko auditoriuma*

ARBONA uztailak 31
Kontzertua festetan
Herriko bestak direla eta, egun honetan kontzertu berezia izango da. Skunk eta Xitoxa taldeek eskainia. *Arbona 22:00*

ALGORTA uztailak 30
Skalariak kontzertua
"Klub Ska" bere disko berria aurkeztu zuenetik hainbat kontzertu eskaintzen ari da Skalariak taldea. Ostiralean bere kantu berriak entzuteko parada izango da.

BILLABONA uztailak 29
Musika emanaldia
Billabonako festetara hurbiltzen direnek Joxe Ripiauren doinuak entzun ahal izango dituzte ostegun honetan.

TOLOSA abuztuak 3
Zinea kalean
"Full Monty" britaniar filma ikusi ahal izango da gauzez eta aire librean, Antonio M. Labaien Kultur Etxeak antolatutak. Film hau 1997ko Donostiako Zinemaldian estreinatu zen eta geroztik arrakasta handia lortu du. (Argazkian: "Full Monty"ko ekoizlea). *Euskal Herria Plaza 22:30*

LEKUNBERRI uztailak 31
Folk musika
Oskorri talde beteranoak emanaldia eskainiko du San Inazio egunean. *Frontoia*

OTSAGABIA uztailak 31
Kepa Junkera
"Uda Kultura" egitarauaren barruan, trikitilariak emanaldia eskainiko du. Sarrera 800 pezetakoa izango da eta kontzertua bi orduz luzatuko da. *Herriko Plaza 23:00*

GASTEIZ abuztuak 7
Bertso saioa
Andra Maria Zuriaren jaien barnean, Maialen Lujanbio, Beñat Gaztelurrutia, Zigor Enbeita eta Nagore Soroa arituko dira. Gaijartzailea berriz, Asier Iriondo izango da. *Aihotz Plaza*

Agendarako deialdiak hogeit egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioiko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

kutxa

*fundazioa
fundación*

«Bizitzaren baitan» dokumental sorta prestatzen dihardu Koldo San Sebastianek udazkenerako. Munduan arrastoa utzi duten euskaldunen menturak izango ditu kontagai. Horien artean, Israel estatua exodoak egiten lagundu zuten Rafael Inda eta «Steve» Hernandorena kapitainena.

KAPITAIN AUSARTEN EXODOA

Kalitate ikurra dira Koldo San Sebastianen dokumental finak. Bere «Euskal herritik» milaka bider errepikatzen duten bitartean, Santiago-bideari buruzko dokumentala eman berri, erronka berri bati heldu dio munduan gaindi ibili ziren euskaldunen nondik norakoak ezagutu ditzagun. Munduan barna arrastoa utzi duten euskaldunen pasadizoak, alegia. Hasiera batean ETBk hautatu dituen ordubeteko sei saio emango badira ere, hamarrera luzatzeko asmoa dago. «Bere handitasunean mundua txikia dela emango dute aditzera dokumentalek. Ezezagunak izan arren, arrastoa utzi duten euskaldun andana dela agerian geratuko da. Itxurari dagokionez, irudiak istorioak bezain erakargarriak izan daitezela saiatzen ari gara» azaltzen digu Koldok.

Lehena Rafael Inda Areetako ontzi kapitainari eskainitakoa izango da: «Inda Kapitainaren bidaia luzea». Errepublikaren alde aritu zen Gerra Zibilean, Errusiara urrea eraman eta handik armak eta hornidurak ekartzen zituen. Bigarren mundu gerratearen ondotik, Ipar Afrikan kontzentrazio eremu batean sartu eta bi heriotz zigor ezarri zizkioten. Barkamenaren truke, alemaniarren alde untziratzea eskaini zioten, dinamita «African Corps»era eraman zezan. Bolada batez hala egin zuen arren, nazkaturik, ihesari eman eta 1946 eta 1948 bitartean Asiako itsasoetan ibili zen, Grezian amaitu zuen arte. Orduan, garai hartako Mosad delakoak eskaintza bat egin zion sortu berria zen Is-

■ Irudian Legassek Terranovara bakailaotara joateko zera-bilen ontzia, bide batez Al Caponeri whiskya eramateko.

raelera espedizio klandestinoak egin zituzan. Zeregin horretan bi ontzi erabiltzen ziren: Pank Crescent eta Pank York, azken honen kapitaina Esteban Hernandorena

“Haiffa hirian lurperatua dagoen Hernandorena ezkutuko emigrazioaren heroizat hartua dago Israelen”

euskalduna zen. Baita tripulaziokideak ere. Somorrostron jaihoa, bere emaztearekin batera (Oñatiko lehen alkate frankistaren ala-

ba) Haiffa hirian lurperatua izan zen. Hernandorena ezkutuko emigrazioaren heroizat hartua dago Israelen, «hiri horretako portuan bere omenezko monumentu txiki bat dago, ‘Captain Steve’ri jarritzen du. Bere seme-alaba biloba eta birbiloba guztiak Israelen bizi dira» diosku Koldok. Eta inor gutxi badaki ere, bi kapitainen bizipena «Exodus» filmaren oinarria izan zen. Beraz, lasai asko esan daiteke benetako Paul Newman-ak euskaldunak zirela.

Bizirik dauden lekukoak adierazpenak ere ez dira faltako, Hilario Zarragoitia lekeitiarra kasu, ontziko sukaldari lanetan aritu zena, berarekin solastatu dira. Frankoren kontzentrazio eremu batean egon zen preso. Itzuri egin ondotik, frantses eremu batera eraman zuten; alemaniarrek etorri eta Hilario atxilotu zuten kontzentrazio eremu batean beste behin ere; ondoren, ingelesek harrapatu eta beste hainbeste egin zioten. Bestenaz, Israelen Inda kapitainaren semearekin hitz egin dute. Ez ordea, Hernandorenaren familiarekin, antza lanpetuta zeudelako.

AL CAPONEREN WHISKYA. Louis Legasse lapurtarraren bizitzari ere atal bat eskainiko zaio. Marc Legasse idazlearen aita zenari «Baron Du Poisson» deitzen zioten, arrantza munduko enpresaririk handiena izan baitzen Frantzia, 1939a arte. Bakailaoaren arrantzan goitik behera agintzen zuen, trebea zen oso Terranovako euskaldunak bere esanetara murrarazten, ez abertzalea zelako, bere in-

teresez bultzatua baizik. Frontoi bat eraiki zuen haiendako Terranova. «Le Morue Française» konpainia sortu eta krisialdi ekonomiko iritsi bitartean izugarri aberastu zen; hain zuzen, bakailaoa Europara ekartzen zuten ontziak itzulerako bidaian whisky eta txanpainez betetzen zituen Amerikako jende ospetsuarentzat, Joseph Kennedy eta Al Capone tartean. Irabaziekin Ipar Euskal Herrian konpainia bat sortu zuen Alfonso XIII. Espainiako erregea sozio zuela. Kontuak kontu, Legassek bere ekarpena egin dio Euskal Herriari, Pasaiaiko portua berari esker hazi baitzen. Eta zeharka bada ere, Al Capone mafiosoari ere zor dio Pasaia hainbeste garatu izana.

MIAMIKO ERREGINA. Jatorriz Tolosa eta Lizartzakoa den Kristina Saralegi, Miamiako telebista hispaniarreko aurkezle erregina dugu. «El show de Cristina» talk show arrakastatsua Amerika Latinoan eta Estatu Batuetan 100 milioi ikusletik gora ditu. Halaber, «Cosmopolitan» espainierazko bertsioaren lehen zuzendaria izan da. Francisco Saralegi bere aitona La Habanako Euskal Etxeko lehendakaria izan zen, oso kazetari ezaguna, «el rey del papel» deitzen zioten, Tolosatik papergintzaren teknika ekarri baitzuen. «Hemen lehengusuak ditu. Zorritzarrez, arras zaila da beregana heltzea, izarra baita eta prozedura bat jarraitu beharra dago. Gueuz gaude horretara ohituta, baina tira». Era berean, beste zenbait istorio dute ikusmi-

■ Irudian Inda Areetako kapitaina eta bi tripulaziokide. Bere ontzian milaka judutar Israel estatu berrira iritsi ziren.

ran, irudiak eta elkarrizketak lortu ahala taxutzen joango direnak, hala nola: Aules-

■ Legassek bere ekarpena egin zion Euskal Herriari, berari esker Pasaiaiko portua izugarri hazi baitzen

tiako gizaseme bat Estatu Batuetara artzain joan zena, Vietnamgo gerran aritutakoa eta Estatu Batuetako «purpura bihotza» kon-

dekoraziorik handiena daukana. «Uda honetan, urte mordoaren buruan Aulestiara bueltatu da oporretan. Bera konbentzitu nahian gabilta Boisera itzuli baino lehen gurekin hitz egin dezan». Edota Argentinako Aramburu jenerala, montonero indioak akabatu izanagatik ezaguna, edo François Lopez zuberotarra. «Parisko Automovil Clubean botones gisa lan egiten zuen, langabezia geratu, polizia sartu eta Bigarren Mundu Gerran 'resistance' rekin aritu zen. Gerra amaiturik, espainiar polizia Donostian bera eta bere taldekideak detentatu zituen, Belgikako nazi bat atxilotu nahian zebiltzala. Txiripaz atzeman zituzten: guardia zibil bati Lopez eta bere kideen mugimenduak susmagarri iruditu, beste guardia zibilei deitu eta atxilotu egin zituzten. Gurean tamalez ezaguna egin den «bainerako tortura» asmatu zuen François Lopezek. Egun, Miarritzen bizi da erretreta hartuta, bere atzetik gabilta ea elkarrizketa bat ematen digun».

Nahiz eta biografia gehienak artxibo irudiekin hornituko dituzten, Frantzian eta Israelen ere ibili dira, hango irudi eta adierazpenak jasotzen, bere ohiko lan taldea lagun duela: Olga Unzilla, Josefina Txurruka eta Lourdes Soria. Koldoren esanetan, «ni kazetari klasikoa naizenez, ukitu bisual eta literarioaz Mitxel Gaztanbide arduratuko da, dokumentalei beharrezkoa den kutsu dramatiko hori eman diezaien» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ TALK SHOW BERRIA EUSKARAZ IRAILERAKO

Aro berriaren ikurra izango omen da ETB barruko ekoizpen hau. Gauero asetelehenetik ostiralera eta ordu t'erdiz, gonbidatu bereziak, elkarrizketak ukamen ditugu ikuspegi hiritar eta herrikoia uztartuz. Jakina denez, tankera honetako saioetan aurkezlearen tiradizoa erabakigarria da; Andoni Aizpuru izan ote litekeen zurrumurrua iritsi zaigu ●

■ MIKEL LABOAREN EMANALDI IKUSGARRIA

Jakina denez, abuztuaren 4an Donostiako hamabostaldiaren inaugurazio ekitaldian Mikel Laboak kontzertu berezia eskainiko du, Euskadiko Gazte Orkestra lagun duela. Benito Lertxundik egin zuenaren gisan, ikusmin handia dago. Hala, zuzenean ikusteko parada ez dutenek, aurki izango dute ikus eta entzungai ETB-lean ●

■ «BAI ZERA» LUZATUKO OTE DUTELAKOAN

Jarraituko ote duen ikuskizun badago ere, Kike Amonarrizzen saioak itxuraldaketa nabarmena izan lezake udazkenari begira. Uneotan, negoziatzen ari dira programa ordu t'erdia luzatzeko bidea. Xehetasun handirik eman gabe, aurrera daiteke oraingo moldea mantenduz berezko irudiak eta kalean egindako bideoak gehituko lirakeela ●

Udatiarra, arina baina ez funsgabea dugu «Aldarte onean» larunbat eta igande goizeko magazina. Herriko jaiak, aholkuak, abentura, musika eta moda tartekatzen dira bertan.

PILAK AGORTZEN DIRENERAKO

Udan, irratia inor gutxi entzuten duela esan ohi da. Uda ez ezik, asteburua ere baldin bada, are gutxiago. Halaxe, gazteak alde eginda, entzuleria murriztu egiten da. Adineko jendea, ume txikiak dituzten bikoteak, bakarrik egun erdiz ateratzen direnak edo ezintasunen bat dutenak dira entzule fidelenak. Halaz ere, hor ere usteak erdia ustel; hain zuzen, makina bat jende bada hondartzan kasetara entzuten dagoela, pilak berehala agortzean irratia entzuten hasten dena. Baita autoan mendira doan jendea ere. Hau guztia kontuan hartuta, egiten dute «Aldarte onean» magazina; «gai arinak jorratzen ditugu, jendearen kezkak ahan-tzaz nahian. Adibidez: Jaiak diren herri bat hautatu eta erreportajetxoak egiten dugu. Larunbatero dermatologo bat etortzen zaigu. Gero, abenturarentzako tarte bat jende-ideiak emateko. Musika ere franko

■ Edurne Begiristain eta Ander Txintxurretak osatzen dute «Aldarte onean»eko lantaldea (M. OiARBIDE falta da).

ALBERTO ELOSEGI

sartzen dugu» azaltzen digu Ander Txintxurreta esatari eta gidoilariak. Berarekin batera aritzen dira Maider OiARBIDE aurkezle eta zuzendaria eta erreportajeak prestatzen dituen Edurne Begiristain.

Bestalde, adineko hainbat lagunarekin

atzera begirako solasaldi egiten dute gaurkotasuna dugai bat hizpide harturik. «Udaztertari» atalean berriz, uda zer bait bitxia egiten pasatzen dute lagunekin solastatzen dira. Halaber, haurrentzako tarte bat erabada, baita agenda bat emanale eta ikuskizunen berri ematek ere. Igande goizeko trikitilarietxokoa mantentzen da, harrerona du-eta. Azkenik, igandek modaren tarte dago, non diseinatzaile ezberdin bat aldirietortzen den udako arropaz hitz egitera. Umorean txokoa ez da falta, Iñaki Lazkano zuzenma kritikariaren eskutik, Anderren esanetan «Gustavok, erreportari batakaturik, istorio xeble bat modu antzuan kontatzen digu eta guk, horren ganean galderak egiten dizkiogu. Irudimendia handia dauka Iñakik» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARAT

A u r p e g i a

■ Jon Gurrutxaga

«Klasikoak ere sartzen ditut»

«Goizeko soula» asteburuko saioa egiten du Euskadi Gaztean.

irauten duen bere saioan, irratia formulari atxiki arren, klasiko dexente sartzen ditu, orduro lau. Mikro aurrean imintzio handikoa da, «keinu asko egiten ditut eskuekin, eta aurpegiarekin, askoz gehiago». Aurrera begira «Zazpiki irratian egiten dudana egin nahi nuke: blues rock tankerako saio bat irratia komertzialetan entzuten ez dena jarri eta taldeei buruzko informazioa eman» ●

Elgoibar bere herriko Zazpiki irratia librean hasi zen, duela zazpi urte; orain ere «Blues Rock» musika emankizuna egiten du 21 urteko Jonek. Euskadi Gaztean hasi berria dela, bertako teknologia mailak harritzen du gehien, «han konpakto batzuk eta pletina bakarra dugu; hemen berriz, dena ordenagailu bidez egiten da, abestiak aurretik sartu eta botoia sakatzeko baino ez dago». Goizeko 7etatik 11ak arte

B a g a k

■ EUSKARAZKO FLASHAK RADIO EUSKADIN

Erdarazko irratia batean euskaraz mintzatzea entzule uxatzaile izan daitekeela lezari kasurik ez. Hori da, azken aldian Radio Euskadiko nabari den joera. Igandero, Roge Blascoren «Levando anclas»-en ondotik, «Salon de masaje» Alberto Gallegoren musika saioan sarrera osoa euskara hutsean egin ohi dute. Arratsaldero emisora berean diharduen Jon Etxebarriri ere bost axola zaio bat-batean Aitorren hizkuntzan hastea entzule euskaldunen pozerako. Ez dakigu ordea, horrek Radio Euskadiko araudiari iruzur egiten ote dion. Kontuak kontu zinez eskertzekoa da, konplexuak galtzen goazen seinale ●

L A N D A R E A K

Uda partean haritza eta bere familiakoek pairatzen duten gaitz ikusgarrienetako zurina da. Gaitzak jotakoen hosto berde-beltzetan hauts geruza edo lizun antzeko ilaje bat ikusten da.

BERDEA = ZURIA

Landareetako gaitza gehienak onttoek sortuak dira eta ugaltzeko eguraldi epela eta hezetasuna behar beharrezkoa dute onttoek. Uda-bihotzeko beroan lanbropeko eguar-teetako eta ilunabarreko ekaitzetako hezetasunak apreta-azpiak zakartzen dituen bezela gaitzak zabaltzen dituzten onttoen esporak harrotzen ditu.

Uda parte honetan gaitz hauetan ikusgarrienetako haritza eta bere familia zabaleko kideek pairatzen duten zuriña edo oidioa da. Harizti batera hurbiltzen bazara, ontto bila edo dena dela, erraz bereiziko dituzu gaitzak jotakoak eta sanoak. Zuriña izaki gaitzak nabarmentzea gustokoa du. Berandu samar hazitako puja berde bizi-

tan bezelaxe dagoenerako ia biziaren erdia zuhaitzean dirauten hosto berde-beltzetan hauts geruza edo lizun antzeko ilaje bat ikusiko duzu.

Haritzak zuriñarekin bizitzen jantzi dira eta kilimaren bat egingo badio ere ez dio aparteko buruhausterik eragingo. Hezetasunarekin harro azaldu eta bero lehorrarekin belarriak bildu eta ezkutatu, eguraldiaren antzera gaitza zuri bezela txoro ibiltzen den horietakoa dela bai bait daki zuhaitzak.

Berdea izan eta zuri ageri; edo zuria izan eta berdea azaldu ohi dena zuritzen du zuriñak? Harro erakusten du bai haritzak zuriña. Satorrenak bezela euskaldun jatorrenak honexegatik aukeratua izango dute haritza bere bihotz-bihotzerreko zuhaitza. Ur gaineke bitsetako aldarean gurtutako zuhaitza. Zuhaitza ala arbola? ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O S A S U N A

Oxigenatu, infekzioen aurka babestu, kolore ona eman eta hazten laguntzen digu burdinak. Beharrezkoa dugu, sexu, adin eta egoeraren arabera kantitate ezberdinean bada ere.

EZINBESTEKO MINERALA

Burdina da gorputzeko bizitasuna mantentzeko mineralik garrantzitsuenetako bat, odoleko hainbat funtziotan hartzen baitu parte, esaterako oxigenoaren garraioan eta ehunen oxigenazioan. Burdinak balio du ez bakarrik globulu gorriak fabrikatzeko, infekzioen aurkako babesa ere ematen baitu, hazkundera lagundu eta larruazalari kolore osasuntsua emateaz gain.

Premiak asko aldatzen dira adinaren, sexuaren edota egoera fisiologikoaren arabera; zalantzarik gabe haurdunaldian gertatzen dira burdina-premiarik handienak. Baina burdina beti da beharrezkoa: horrela, 6 hilabeteko haur batek 10 mg burdina be-

har ditu egunero, 15 mg urtebete duenean eta 4 urtetik aurrera berriro ere 10 mg behar izatera itzultzen da. 11-18 urte bitarteko

neskek, ordea, 19 mg behar dituzte eguneko eta haurdun dauden emakumeetan 20 mg haurdunaldiaren hasieran, eta 30-60 mg bukaeran. Menopausian sartzen den emakumeak 10 mg inguru behar ditu egunero, gizonezko helduak bezalatsu (8-10 mg).

Burdina gutxi edukitzeak anemia dakar (zurbiltasuna, nekea, zorabioak, buruko minak, etab.), baina esan beharra dago eguneroko jan-neurria orekatua baldin bada, normalean ongi beteko ditugula gure burdina-premiak. Hori bai, gogoan eduki jatorri animaleko janarietatik askoz ere hobeto xurgatzen dela burdina (% 15), jatorri begetalekoak direnetatik baino (% 5) ●

◆ JABIER AGIRRE

Ihesi

Uriona, mahatsaren zukua dariola

Tolonoko mendizerraren eta Ebro ibaiaren artean kokatzen da Arabako Errioxa. XIX. mendeko filoxera gaixotasuna gainditu ondoren, klima mediterraniarreko hainbat gunetako diru iturri oparo bilakatu da ardoa. Gaur egun, mahastiak landatzen dira artadiak garatuko liratekeen lursailetan eta arte bakan eta lursail abandonatu urritara murrizten dira basoak. Inguruko herrien moduan, Uriona udalerrian ere nekazaritza da jarduera nagusia. Hau dela eta, mahastiek mugatzen dute paisajea; mahatsondoek eta biluzik mantentzen den beix koloreko lurzorua, biak batean. Aste honetako txangoa mahastietan barna burutuko dugu.

■ Artadien gune naturalean mahastiak landatu dituzte Urionako herritarrek.

Uriona herrian San Andrei eskainiriko elizaren ataritik hasiko dugu gure ibilbidea. Elizatik eskuinera doan malda igo eta altzifresez apainduriko hilerria helduko gara. Bere sarreran bidea bitan banatzen da eta guk, Aste San-

tutako kristauen legez, eskuineko kalbariora jarraituko dugu gurutze artean mahastia igaroz. Baina bidea goxatzeko arandoak bere fruituak eskeintzen dizkigu, zintzoak izan garenoi behintzat. Bidea jarraitu ordez alboko sastrakadietan murgiltzen

bagara, gertuagotik ikusiko ditugu artadiaren inguruan garatzen diren landareak: erromero, ezkaia eta abarritza, besteak beste. Hala ere bidea ez dugu galdu behar eta eskuinetara al-mendrondo landaketen artean bidezidor bat (1 Km) topatu beharko dugu. Beronek pinazi pinuz osaturiko basora garamatza. Buztanluze eta argi oilarrak bizi dira

■ Almendrondo arteko bidezidorra hartu beharko dugu.

bertan baina lehena lotsagabe samarra izanda, erraz hurbilduko zaigun arren, bigarrena izutia dugu eta guk ikusi aurretik ezkututzen ahaleginduko da. Argi oilarrak, handiegia ez izan arren, 28 zm inguruko itxura ikusgarria du, bere gandor dotorearekin. Hegoak txuri-beltzak ditu eta papar, bizkar eta burualdea arrosa arreak. Gando-raren luma muturrak, berriz, beltzak. Umatzera hurbiltzen da Euskal Herrira eta intsektu eta sugelindara txikiz elikatzen.

Bidezidorrari ekin diogun lekura itzuliz, bideari jarraituko diogu bidegurutze berri batetara helduz. Hemen bide asfaltuari ekingo diogu Ozanko errekarajais-teko. Erreka inguruan dauden kalandria, txoriandere eta kuturlioak bereiztea ezinezkoa egiten da askotan, hauek ere lotsatiak izateaz gain, oso ezaugarri xumeek desberdintzen baitituzte. Makal arteko erreka ura lezkek estaltzen dutela ikusiko dugu. Aurrera jarraitu eta lursail-bidearekin bat egingo dugu eskuineko norabidearekin mahasti artean jarraituz. Harearri eta mikrokonglomeratuz eraturiko gainera eramaten gaituen bidezidorra eskuinean (2,5 km) topatuko dugu. Bertatik, La laguna ikus dezakegu. Ia gainezka egiten duen aintzira hau lezkak eta Phragmites

■ Mahatsaz gain harrizko txabola topatu genuen.

■ Argi-oilarra txikia da, baina zinez gandor dotorekoa.

autralisak ematen dioten kolore aldaketak bereizten du. Aintzirako umeltasun eta lez-ken babespean uroiloak, uretako sugeak, ur igelak eta San Antonioko igelak topatu ahal izango ditugu. Hemendik Tolonoko mendizerra osoa beha genezake Cervera (1.384 m), Recilla (1.381m), Palomares (1.446m) eta Cruz del Castillo (1.432m) direlarik gailentzen zaizkion mendi tontorrak.

Berriro lursail-bidera itzuli eta hurrengo bidegurutzean eskuineko lursail-bidea hartu ondoren, aurreragoko bidegurutzean ezkerrekoa hartuko dugu. Honela, Nabaridasko artadi mediterraniarrera (4 Km) iritsiko gara. Artadi hau bertako basoen ordezkari urrietako bat da eta bere ordezkariak landatu dira, beronek eskaintzen duen urrezko zukua dela eta. Baso honetako zuhaitz nagusia, nola ez, artea dugu baina bere azpi basoa ere oso aberatsa da espezieetan, eta abaritz (*Quercus cocci-fera*) eta gartxuetara (*Phillyrea sp.*) otxar basatia (*Rubia peregrin*) igotzen da. Lur-zoru hareatsuagoek txilardien garapena baimentzen dute txilar (*Erica scoparia*), ainarra (*Calluna vulgaris*), estrepa (*Cistus sp.*) eta azeri-mahatsekin (*Arctostaphylos uva-ursi*). Baso konplexu eta aberats hone-tan Txinbo papargorri eta mendi berdan-tzak ikus genitzake egunez, baina gauean saguzar eta soro muxarra egiten dira zu-haitz adarren jaun eta jabe. Soro muxarrak sagu edo hamster itxurako mikrougaztun gautiarrak dira. Ezkur eta fruituez elika-tzen da. Zuhaitzen adarretan mugitzen da

■ Artadiaren inguruan abaritzaz aurkituko dugu.

■ Arabako Errioxan, Uriona herriaren erdian ere, mahastia dago.

bere buztan luzeari esker eta nahiko ugaria omen da nekazal eremuan.

Eskuineko pista jarraitu ondoren, bidegurutze berrian ezkerreko lursail-bidea jarraituz, berriro ere Ozanko erreka eskui-nean dugularik, errepide nagusira (6 Km) helduko gara. Erreka inguruan lizar hosto estuak nabarmentzen dira eta iparralderago dauden lizarren antzekoa den arren, espe-zie desberdintzat hartzen da. Hasierara itzultzeko, herria zeharkatu beharko dugu. Uriona herriak ere behin eta berriro maha-tsaren zukuak duen garrantziaz hitz egiten

digu; ate gehienek jatorri-izendapenaren zigilua dute eta bertan ardoa eros geneza-keela adierazten digute. Kale erdian ardo-gintzari eskainiriko eskultura bat ere bada-go baina benetako monumentua herri er-dian dagoen mahastia da. Erreka ertzean lur goxoena mahastientzat gordetzen dira, herria bitan banandu behar bada ere. He-rriko arkitekturak ere merezi du bueltaxka bat egitea eta bitxia da XVI. mende hasie-ran eraikiriko Indianoaren Etxean dagoen Santiago Matamorosen erliebea ●

◆ LIERNI ARRIETA

Gurutzegrama

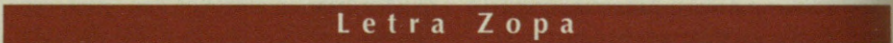
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

EZKER ESKUIN

- 1.- Udal ordezkari politikoa. 2.- Esku itxia. Kontsonante errepikatua. 3.- Hangoa. Donostiako auzoa. 4.- Garai. Azkenekoa. Azkar. 5.- Garailea. 6.- Zamorako ibilgailuetan. Hizki grekoa. Boroa. 7.- Tona. Ipar-orratza. Galioa. 8.- Sasoi. Gizon izena. 9.- Gipuzkoako herria. Komunikabide-mota. 10.- Kolore militarra. Trebe.

GOITIK BEHERA

- 1.- Arboladiak. 2.- Marka, ezaugarria. Norbanakoaren batasunaren eta identitatearen kontzientzia. 3.- Oparoa. Pl., poesia-mota. 4.- Emakume izena. Jaurti. Bat. 5.- Gironako autoetan. Zamak garraiatzeko aberea. 6.- Burdinola. Zegoen. Röntgen. 7.- Penagarri. 8.- Azkenekoa. 100 m². Talde terrorista. 9.- Barre xumea. Gutxi. 10.- Fruitu-mota. Prezio.

I	A	Z	A	R	O	A	T	A	I	U	G	A	E	N	A
E	D	I	Z	L	X	T	L	R	H	Z	O	U	T	I	B
K	N	A	Z	L	U	I	S	O	B	X	G	T	U	Z	U
A	A	M	A	I	A	Z	A	A	T	A	N	R	A	A	Z
R	L	S	U	R	T	A	R	R	I	L	A	N	E	T	U
A	I	I	A	I	A	D	A	A	T	U	L	X	I	A	R
R	A	E	R	R	T	M	E	H	P	O	A	R	E	H	A
O	T	K	O	I	R	A	U	B	R	K	I	R	Z	T	B
T	Z	P	E	I	P	N	A	B	E	N	D	U	A	Z	I
X	U	E	L	Z	M	A	I	A	T	Z	A	K	N	E	B

Hitz Gezidunak

			Poltsiko- ratu		Hobena		Sendo, irno		Bibliako personaia		Ez eme		Jarria	
			Zomorro- mota		Bolaleku		Zamorako autoetan		Horma, harresia		Detekta- gailua		Ori ugari dituen	
			Kokaturik									Errep., kontso		
			Aretoa				Zakur				Daude			
							Zintzo				Barre xume			
			Altzairuzko safla mehea									Idi, hitz elkarketan		
			Bromoa									1. eta 4. bokalak		
Pozgarri		Egiazale	Ore-mota						Urradura egin					
Molusku- mota		Argazkiko herria	Errep., bokala						Gauero e- giten dugu					
								Lore-mota						
								Aberia						
Europaren ekialdera					Nor, pluralcan		Molilde- noa			Kasik			Uranioa	
Tabakoa erretzeko					8. hilabete		Zelai			Uholdeka			Kostaldeko begaztiak	Perukoa
			Hunoen errege						Zibaren erdian			Portu		
			Arnas ezak hilak						Kanpo			Lawren- tzioa		
Preso							Danbor- mota							Nitro- genoa
Saria eman							Haur, hizk musu							Uztai
						Bolatxoak								
						Istu								
Errep., kontso			Doi										Infin., oratu	
Trebezia lortu			Boroa				Bokala		Iridioa				Musika nota	
							Kontso, bustia		H ₂ O					
							Kurrikak							Röntgen
							Bokala							
India			Errep., txori-mota			Bizkaieraz atera					Ezaugarri			

Argazkia: Arabako herria

Denborapasa: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

JOSE INAZIO ANSORENA

XENOFOBIA GUREAN?

Berriro hasi dira xenofobia zantzuak entzuten gugandik gertu: Parisen, Madriden, Terrasan... **Zer uste zenuen zela enamoratzea, sillon eseri eta kitarra jotzea?** (*Habanera zaharra*).

Arrazismoaren kontrako sendabideen artean bi aipatu izan dira. Oso modan egon da *mestizaia* hitza azken garaioan. Historiak, baina, erakutsi du ez dela arrazismoaren kontrako bide nahikoa, ezta zapalkuntzaren kontrakoa ere, askotan azaleko kontuetan beste ezertan ez delako geratzen.

Integrazioa ere aipatu izan da. Hona etortzen den kanpoko jendea zein gustura sar daitekeen gure giroan. Eta horixe egin beharko lukeela, eta hori egiten lagundu beharko litzaikeela iruditzen zaie askori nonbait. Ez dago gaizki... nahi duenarentzat noski. Baina ez-integratzeko eskubidea ere izan behar dute etorkinek.

Xenofobiaren oinarrian, homofobian eta fobia guztietan bezala, **beldurra** dago. Belduraren beldurra batez ere. Nork bere buruarekin konfiantza ezaren beldurra.

Taldean antolakuntza ederki ikusten dugu telebistetan eskaintzen ohi diren animalien bizimoduak buruzko dokumentaletan. Zeinek agintzen duen talde bakoitzean eta hortik beherako hierarkia guztiak. Baita beste taldeen kontrako grina txarra ere. Taldeak defendatzen gaitu eta guk taldea defendatzen dugu. Besteei egurra.

HORRELA ibiltzen dira **edozerfoboak**: *Hemen, honekin, egoera honetan, lasai sentitzen naiz. Mundua hau izatea nahi dut. Gehiago ez. Ez zorabiatu ni. Hauxe da ontzat eman daitekeena, eta beste guztia txarra da. Urduri jartzen nauelako, ez dakidalako horren aurrean zer egin... Izua ematen didalako.*

Gure garaietako goi asmoetan norbana-koaren askatasuna bermatzeko dago. Hori aipatzen dute gure eguneko filosofoek, soziologoek, politikoez... Baina askatasun hori bermatzeko, edozein kontutan (arrazza, sexualitate edo erlijio aukerak, hizkuntza eskubideak...) oinarritzeko araua zabaldu behar da: **errespetua**. Eta errespetuak nork bere buruarekin hasi behar du. Neure burua errespetatzea

da besteena ere errespetatzeko modu bakarra.

Gaur egun enpresari eta langileen arteko harremanetan, agintarien aurrean, famatuaren inguruan **bi lege nazkagarri** hauek ari dira zabaltzen:

1) Hasteagatik edozein modutan baietza eman. Geure buruari errespetu falta izan garría, beldurak eraginda, oso zabaldua erondorio ezin txarragoak ekartzen dituen Hasteagatik (edo jarraitzeagatik), edozein modutan baietza ematen duenak geroago ezatza esan beharko du egoera okerragoan ez beti ibiliko da *edozein modutan*.

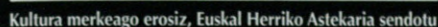
2) Rendez vous garaileari. Gaizkilerik nardagarrienari, ondo jantzita eta orraztuta badago, eta bereziki fama publikoa lortu badu, diru kontuak ondo gizenduz, festa handiak egiten zaizkio, mundu guztiak onartu egiten du... Zuzen ibili denari, arrakasta sozialik lortu ez badu, kasu handirik egiten ez zaion bezala.

INERTZIA honetan —badakizue munduan dagoen indarrik handiena bera dela inertzia—, **errespetua** zabaltzea zaila da. Iza ez da ikusten. Xenofobia arazoak gure gizartearen hasi besterik ez dira egin. Berriro ere gure gizarte etika jazen hasi beharko dugu.

Zer uste zenuen zela enamoratzea, sillon eseri eta kitarra jotzea? Errespetu sozialarekin enamorata daudenak kitarra jo baino zerbait gehiago hasi beharko dute egiten. Esate baterako, arazo hauek gero eta gertuago ditugunez, euskaldunen artean galdera hau zabaldu eta ondo erantzun dadin ahalegionak egiten hasi: Euskaldunok, euskaltzaleok, geure herria, ohiturak, hizkuntza zaintzen ditugunak ez al dugu oso arrisku handia honedena xenofobia izpi batzurekin nahasteko? Jarrera batzuk ikusita, ez nintzateke ezetz esaten ausartuko.

Mestizaia, integrazioa... ondo. Baina errespetua batez ere. Eta errespetua ikasi eta zabaldu ez da modu errazean egiten. Sillon eserita ez behinik-behin ●

“Inertzia honetan —badakizue munduan dagoen indarrik handiena bera dela, inertzia—, errespetua zabaltzea zaila da. Ia ez da ikusten. Xenofobia arazoak gure gizartearen hasi besterik ez dira egin. Berriro ere gure gizarte etika jazen hasi beharko dugu”

Entitatea

 Sukurtsala

 K.D

 Kontu zenbakia

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04
20160 Lasarte-Oria